

SSAD

Stratejik ve Sosyal Arařtırmalar Dergisi

ISSN 2587-2621

Cilt 6, 100. Yılında Büyük Taarruz Özel Sayısı, 30 Ağustos 2022

Volume 6, Special Issue: Great Offensive on 100th Anniversary, 30th August 2022

sisaddergi@gmail.com

Makale Türü/Article Type: Araştırma/Research

Makale Gönderim Tarihi/Received Date: 08.04.2022

Makale Kabul Tarihi/Accepted Date: 31.05.2022

DOI: 10.30692/sisad.1100282

**TÜRK BASININDAN BİR SÜREÇ İKİ PERSPEKTİF:
LONDRA KONFERANSINI ANADOLU'DA YENİ GÜN VE ALEMDAR'IN
SAYFALARINDAN KARŞILAŞTIRMALI OKUMAK**

*One Process Two Perspectives from the Turkish Press: Reading the London Conference from
the Anadolu'da Yeni Gün and Alemdar's Pages Comparatively*

Eminalp MALKOÇ

Doç. Dr.

İstanbul Teknik Üniversitesi

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü

ORCID ID: 0000-0002-5840-6922

malkocem@itu.edu.tr

Atf/Citation: Eminalp Malkoç (2022), "Türk Basınından Bir Süreç İki Perspektif: Londra Konferansını Anadolu'da Yeni Gün ve Alemdar'ın Sayfalarından Karşılaştırmalı Okumak", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 100. Yılında Büyük Taarruz Özel Sayısı, C. 6, 30 Ağustos 2022, s.1-26.

Öz: Yunus Nadi'nin *Anadolu'da Yeni Gün*'ü bağımsızlık mücadelesinin sözcülerindendi. Refi' Cevad'la özdeşleşen *Alemdar* ise İstanbul Hükümeti yanlısıydı. Birinci İnönü Savaşı'nın ardından toplanan Londra Konferansı (21 Şubat-12 Mart 1921), genelde olduğu gibi farklı kimliklerdeki bu iki gazete tarafından da izlenmişti. *Anadolu'da Yeni Gün*'de "Sevr'i Unutmayınız!" uyarısı yapılırken Yunanlıları kovmadan istenen barışa ulaşamayacağı vurgulanmıştı. Londra'da çözüm arayışında olunmadığı, İtilaf Devletleri'nin politikalarının gerçekleştirilmeye çalışıldığı dolayısıyla *Anadolu'da Yeni Gün*'ün yayınlarının doğrulandığına işaret edilmişti. Ayrıca gazetede Londra ve Moskova'daki görüşmelerin yan yana konulması ihmal edilmemişti. *Alemdar*'da ise "Londra Konferansı'ndan ümitvar olalım" düşüncesi savunulmuştu. İstanbul-Anadolu uzlaşmasının mümkün olmadığını yazan Refi' Cevad, Anadolu söylemlerinin Avrupa'ya İstanbul kanalıyla ulaşabileceğini ileri sürmüştü. Ankara heyetinin Avrupa'daki faaliyetleriyle yarattığı etkiyi izleyen *Alemdar*'da konferansın açılışı "Mukadderatımızın en mühim günü" olarak manşete taşınmış; konferans sürecinde katılımcıların tutumları izlenmişti/işlenmişti. Tarihsel gelişmeler gözetildiğinde *Anadolu'da Yeni Gün*'de sürecin başından itibaren tutarlı, doğruluk düzeyi yüksek değerlendirmelerle karşılaşılmaktadır. İlk aşamada İstanbul-Ankara temaslarına odaklanan *Alemdar*'ın konferansa yönelik İstanbul Hükümeti'yle İtilaf Devletleri'nden beklentisi yüksek yayın politikası/değerlendirmeleri ilerleyen süreçte doğrulanmayacaktı. Bu çalışma, farklı kurucu ve kimliğe sahip iki gazetenin Londra Konferansı'na yaklaşımlarını, aktarış ve değerlendirme şekillerini, farklı yönleri kadar ortak noktalarını da gözeterek karşılaştırılmalı bir inceleme ortaya koymayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler : Anadolu'da Yeni Gün, Alemdar, Milli Mücadele, Londra Konferansı, Ankara, İstanbul.

Abstract: The “Anadolu’da Yeni Gün” (A New Day in Anatolia) by Yunus Nadi has been one of the leading representatives of the independence struggle. The “Alemdar”, which was associated with Refi’ Cevad, was in favor of the Istanbul Government. The London Conference (February 21-March 12, 1921), which was convened after the First Battle of İnönü, was followed by these two newspapers with different identities, as is generally the case. While warning as “Don’t Forget Sevres!” in the *Anadolu’da Yeni Gün*, it was emphasized that the desired peace could not be achieved without expelling the Greeks. It was pointed out that there was no search for a solution in London and that the policies of the Allied power were tried to be realized, and the publications of the *Anadolu’da Yeni Gün* have been confirming this. In addition, the London and Moscow negotiations took place side by side in the newspaper. In *Alemdar*, on the other hand, the idea of “Let’s hope for the London Conference” was defended. Refi’ Cevad, who wrote that an Istanbul-Anatolian reconciliation was not possible, asserted that Anatolian discourses could reach Europe through Istanbul. The *Alemdar* had followed the influence of the Ankara delegation with its activities in Europe. The opening of the London Conference was on the headline in *Alemdar* as “The most important day of our destiny”, and the attitudes of the participants were monitored/recorded during the conference. Considering the historical developments, consistent and high level of accuracy evaluations are observed in the *Anadolu’da Yeni Gün*, from the beginning of the process. Focusing on Istanbul-Ankara contacts at the first stage, *Alemdar*’s editorial policy/evaluations for the conference with high expectations from the Istanbul Government and the Entente States would not be validated in the future. This study aims to present a comparative analysis by considering the approaches of two newspapers with different founders and identities to the London Conference, their way of conveying and evaluating, their common points as well as their different aspects.

Keywords : Anadolu’da Yeni Gün Newspaper, Alemdar Newspaper, National Struggle, London Conference, Ankara, Istanbul.

GİRİŞ

Milli Mücadele yıllarında Ankara merkezli olmak üzere bir yandan işgalci güçlere karşı bağımsızlık savaşı verilirken bir yandan da İstanbul’a karşı farklı kanallardan iktidar mücadelesi sürdürülmüştü. Ankara-İstanbul mücadelesinin önemli platformlarından birini, aynı zamanda propaganda boyutunu da içeren basın düzlemi oluşturmuştu. Nitekim basın ekseninde bölünme kendini gösterirken bir yandan da Anadolu’da bağımsızlık hareketinin basın organları ortaya çıkmıştı.

İstanbul gazeteleri baskı ve sansür altında bağımlıyken çoğunluğu bağımsızlık mücadelesi taraftarı olan Anadolu basını, hem İstanbul’dan hem padişahın otoritesinden hem de büyük ölçüde işgalden uzak kalabildiklerinden daha bağımsız hareket edebilmekteydiler. Üstelik olayların içinde olmak, gerçekleri yakından görmeyi sağlıyordu. Bununla birlikte Anadolu’daki basının tümü, bağımsız ve/veya ulusal basın olarak değerlendirilemez.

Bütün olumsuz şartlara rağmen İstanbul basınının yadsınamayacak kısmı Milli Mücadele yanlısıydı. Nitekim İstanbul gazetelerinden *İleri*, *Tasvir-i Efkar*, *Vakit*, *Akşam*, *İkdam*, *Tanin* ve *Tercüman-ı Hakikat* ile bazı Anadolu gazeteleri¹ Milli Mücadele taraftarı tutum takip ederken *Peyam-ı Sabah*, *Alemdar*, *Dersaadet*, *İstanbul*, *Aydede* ve Anadolu merkezli bazı yayın organları² bu mücadelenin karşıtı yayın politikası izlemişlerdi. Öte yandan Ankara’da çıkacak ya da taşınacaklarla birlikte *İrade-i Milliye*, *Hakimiyet-i Milliye*, *Anadolu’da Yeni Gün*, *Sebilürreşad* gibi Anadolu hareketinin gazeteleri ya da sözcüleri kimliğini taşıyacaklardı³.

¹ *Öğüt*, *Babalık*, *Açıksöz*, *İzmir’e Doğru*, *Doğru Söz*, *Emel*, *Albayrak* ve *Varlık*, *Adana* ve *Yeni Adana*, *Küçük Mecmua*, *İstikbal* gibi.

² *Ferda*, *Adana Postası*, *Selamet*, *İrşad*, *Köylü* gibi.

³ Sol kimlikli gazeteler de yayınlanmıştı. *İdrak*, *Kurtuluş*, *Aydınlık*, *Orak* ve *Çekiç*, *Anadolu’da Yeni Dünya*, *Emek*, *Yeni Hayat*, Ulusal Bağımsızlık Savaşı’nın yanında yer almışlardı (Özkaya, 2007: 7-82; Güz, 2008: 1-96; Malkoç, 2014: 7-48). İnuğur, Milli Mücadele’yi destekleyen gazetelerden *İleri*, *Akşam*, *Vakit* ve *Yeni Gün*’ü önelemiş; Milli Mücadele dönemi basınının bağımsızlık mücadelesine karşı tutumunu biraz daha farklı kategorilendirmişti (İnuğur, 2005: 336-363). 1919 baharında *Hukuk-ı Beşer*, kendi sınıflamasını yapmıştı. İttihatçılıkla suçladığı *Yenigün*, *İstiklal*, *Zaman*, *Memleket*, *Ati*, *İleri* ve *Tercüman-ı Hakikat*’ten oluşan listeyi hazırlayarak “İttihad’ın gazeteleri denilen pis, kanlı paçavralar hala böyle her gün alınıpza çarpılacak mı?” ve “İttihad’ın gazeteleri denilen melanet aletleri de ne vakit maşerimizden def edilecekler?” gibi manşetlere başvurmuştu. İstanbul basınında Milli Mücadele’yi destekleyen gazetelerin böyle kategorilendirilmesi, sürecin başlarında basındaki bölünmüşlüğün göstergesiydi (Hukuk-ı Beşer, 4

Bunlardan *Anadolu'da Yeni Gün*, *Yeni Gün* adıyla İstanbul'da 2 Eylül 1918'de Yunus Nadi (Abalıoğlu) tarafından çıkartılmaya başlanmıştı. Gazete, 1920 Mart ortalarında kapatılınca, başından itibaren Milli Mücadele ve Anadolu Hareketi'ni destekleyen Yunus Nadi, (Rıza Nur, Yusuf Kemal, Hüsrev, Halide Edip ile beraber) 1 Nisan 1920'de İstanbul'dan kaçarak Ankara'ya geçmişti. Bu süreçte, 21 Mart'ta İstanbul'da yayına yeniden başlayan *Yeni Gün*, 12 Nisan 1920 (S. 380) nüshasıyla buradaki yayını sonlandırmış; 9 Ağustos 1920'de Ankara'da *Anadolu'da Yeni Gün* adıyla yayın hayatına dönmüştü. Zor şartlar altında çıkartılan gazeteyi Nebizade Hamdi (Ülkümen), Zekeriya Sertel, Mahmut Esat (Bozkurt), Muhittin (Birgen) ve Enver Behnan Şapolyo gibi isimler yazılarıyla desteklemişlerdi⁴.

Monarşi karşıtı, anti-emperyalist, çağdaşlaşmacı tutum takınan ve Kurtuluş Savaşı'nın haklılığını, ulaşılabilecek zafere inancı yansıtan gazete, basın düzleminde mücadelenin öncüleri arasında yer almış (Kocabaşoğlu, 1981: 183; Gülmez, 1999: 1-2,6-7); hatta doğrudan bu düzlemdeki mücadeleyi de üstünde taşımıştı (Gülmez, 1999: 1-2; Malkoç, 2014: 34). Üstelik *Anadolu'da Yeni Gün*, Milli Mücadele Ankarası'nın ilk günlük gazetesi kimliğiyle yayın hayatına öncü bir rolle girmişti (Kocabaşoğlu, 1981: 181).

Alemdar, 1909 yılında Refi' Cevad (Ulunay) tarafından yayın hayatına sokulmuş; önce İttihatçılara karşı, daha sonra ise Milli Mücadele aleyhtarı yayın politikasıyla öne çıkmıştı. Gazete açıkça Mustafa Kemal Paşa ve Milli Mücadele karşıtlığı sergilemişti. Bağımsızlık mücadelesinin aksine İngiliz mandasını savunmuş ve halkı, İngiliz Muhipler Cemiyeti üyeliğine yöneltmeye çalışmıştı. Milli Mücadele karşıtı yayın organları kategorisinde öncelikliler konumunda bulunan ve aynı zamanda bu yayın politikasının öncüleri içinde yer alan gazetenin yazarları arasında Refik Halit (Karay), Hafız İsmail, Dr. Selahattin, Muammer Asaf ve Mustafa Sabri bulunuyordu⁵.

Kuşkusuz Milli Mücadele'nin başarıyla sonlanmasında önemli eşiklerden biri Londra Konferansıydı (21 Şubat-12 Mart 1921). Bu nedenle 1921'in ilk aylarında dönemin başlıca gündem maddelerinden biri Londra Konferansı olmuştur. Konferans, kurucu ya da sahiplerinin politik yaklaşımlarından da anlaşılabilirliği üzere farklı kimliklere sahip bu gazeteler tarafından yakından izlenmişti. Bu çalışma, Ankara merkezli Anadolu hareketinin yayın organlarından *Anadolu'da Yeni Gün* ve Milli Mücadele ile liderlerinin karşısında bulunan *Alemdar* gazetelerinin Londra Konferansı'na yönelik yayınlarını mukayeseli şekilde incelemeyi amaçlamaktadır.

Konferansa Uzanan Süreç

Anadolu'da Yeni Gün

Anadolu'da Yeni Gün, 1921 Ocak başlarında Avrupa'da Türkiye'ye yönelik yaklaşımların biraz farklılaşmaya başladığını; düzenlenen/imzalanmış barış anlaşmasının değiştirilmesi düşüncesinin ortaya çıktığını işlemişti (Gülmez, 1999: 540-541). Nitekim 4 Ocak tarihli sayısında “*Sevr Muahedesi etrafında*” başlığı altında “*herkes tadile taraftar*” yaklaşımının altı çizilmişti (Anadolu'da Yeni Gün, 4 Kanun-ı Sani 1920 [1921], s.1-2). O günlerde benzer yayınlar sürdürülmüş (Anadolu'da Yeni Gün, 5 Kanun-ı Sani 1920 [1921] s.1; 6 Kanun-ı Sani 1920 [1921], s.1; 9 Kanun-ı Sani 1920 [1921], s.1; 10 Kanun-ı Sani 1920 [1921], s.1; 12 Kanun-ı Sani 1920 [1921], s.2; 19 Kanun-ı Sani 1920 [1921], s.2; Yunus Nadi, 23 Kanun-ı Sani 1920 [1921]

Şubat 1919, s.1; 1 Mart 1335-1919, s.1; 1 Mart 1335-1919, s.1; 2 Mart 1335-1919, s.1; 3 Mart 1335-1919, s.1; 4 Mart 1335-1919, s.2; 5 Mart 1335-1919, s.1; Malkoç, 2014: 32)

⁴ Gazete, 1 Eylül 1921'den itibaren 31 sayısını taşıdığı Kayseri'de yayımlanmış; sonra tekrar Ankara'ya taşınmıştı. Nihayet 1924 yılı başlarında yayını sona ermişti. Ardından Mayıs ayında Yunus Nadi, İstanbul'da *Cumhuriyet*'i yayınlamaya başlamıştı (İnuğur, 2005: 339-340; Güz, 2008: 59-61; Özkaya, 2007: 29,75,77; Gülmez, 1999: 1-7). Duman, *Anadolu'da Yeni Gün*'ün yazı kadrosu içinde Aka Gündüz ve Ziya Gökalp'in bulunduğunu kaydetmektedir (Duman, 2000: 139).

⁵ *Alemdar*, 1922 yılında kapatılacaktı. Refi' Cevad, Refik Halit, Mustafa Sabri, Hafız İsmail, Yüzellilikler arasında yer aldıklarından sınırdışı edilmişlerdi (İnuğur, 2005: 342-343; Güz, 2008: 29-33; Özkaya, 2007: 79-80). Refi' Cevad'ın kısa özgeçmişi için bkz.: (Acehan, 2010: 119-121; Oymak, 2014: 827-829).

s.1); Avrupa'da Anadolu'yla anlaşma zorunluluğu duyan kesimlerden örnekler verilmişti (Anadolu'da Yeni Gün, 5 Kanun-ı Sani 1920 [1921], s.1-2).

Gazetede, 11 Ocak itibariyle son birkaç gündür “Resmi Tebliğ”ler kısmında bahsi geçen Batı Cephesi'ndeki çarpışmalarla süren savaşın haberleri birinci sayfaya taşınmıştı (Anadolu'da Yeni Gün, 11 Kanun-ı Sani 1920 [1921], s.1). Ertesi gün Yunus Nadi, Türk direnişinin Venizelos'u düşürmesinin ardından İtalya ve Fransa'nın “Sevr Muahedesi'nin tadilatından başka yapılacak bir şey olmadığını” savunduklarını yazmıştı. Devam eden çarpışmalar açısından da Türk birliklerinin gayet başarılı manevralarıyla kahramanca mücadelelerine odaklanmıştı (Yunus Nadi, 12 Kanun-ı Sani 1920 [1921], s.1). Aynı gün gazetenin ikinci sayfasında Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa'nın İnönü Savaşı nedeniyle Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi ve Garp Cephesi Kumandanı İsmet Efendi'ye gönderdiği kutlama telgrafi yayımlanmıştı (Anadolu'da Yeni Gün, 12 Kanun-ı Sani 1920 [1921], s.2).

Yunus Nadi, 25 Ocak tarihli ve “Tehlike Garb'dadır” başlıklı makalesinde süreci değerlendirmişti. İngilizlerin Venizelos'un düşmesi ve Fransa ile İtalya'nın Sevr'de değişiklik yapılması talepleri karşısında Kral Konstantin ile anlaşarak hareket ettiklerini, hatta Nis ve Paris'teki konferansları çeşitli bahanelerle ertelediklerini belirtmişti. Planlarının tutmadığını ve İnönü Savaşı'nda Yunan tarafının başarısız olduğunu ifade eden Yunus Nadi, İngiltere'nin bu yöndeki politikalarla aslında Fransa ve İtalya'ya meydan okuduğuna dikkat çekmişti. Bu doğrultuda İngilizlerin Türklere karşı Yunanlıları oynarken Fransa'ya karşı Almanya'yı ve İtalya'ya karşı da ekonomik durumu koz olarak kullandığını seslendirmişti. Ayrıca “İngiltere'nin Yunan kuvvetlerine yeni taarruzlar hazırlan[t]makta olduğuna şüphe yoktur” derken Anadolu'nun soğukkanlılıkla ve sessizce fakat büyük bir azimle direncini artırması gerektiğini vurgulamıştı (Yunus Nadi, 25 Kanun-ı Sani 1920 [1921], s.1). Ertesi gün çıkan sayısında, Yunus Nadi'nin bahsettiği Paris'te toplanacak konferansın Bolonya'da düzenleneceği ve konulardan birinin Sevr yani Türkiye meselesi olduğu Reuters Ajansı'na dayanılarak aktarılmıştı. İkinci sayfada ise Teşkilat-ı Esasiye Kanunu yayımlanmıştı (Anadolu'da Yeni Gün, 26 Kanun-ı Sani 1920 [1921], s.1).

Anadolu'da Yeni Gün, İnönü Savaşı'nın merkezinde durduğu tarihsel gelişmelere bağlı olarak 1921 Ocak ayının son günlerinde Londra Konferansı'na uzanacak süreci gündemine almıştı. Gazete, Yunus Nadi aracılığıyla Anadolu'nun ihtiyacının İngiltere'yi yıkacak, Fransa ile İtalya'yı etkisizleştirecek uzun vadeli ve kalıcı bir siyaset olduğunu savunmuştu (Çıkmın, 2007: 173-174).

Yunus Nadi, 2 Şubat tarihli “Mesele veya tehlike-i sulh” başlıklı yazısında Avrupa'nın Şark Meselesi'nden paylaşım sorunlarını anladığını hatırlatmış, dolayısıyla Doğu'nun değil Avrupa'nın sorunu olduğuna işaret etmişti. Onun bakış açısıyla herşeyin sorumlusu İngiltere ve emperyalist politikalarıydı. Öte yandan Anadolu'nun başarısı nedeniyle ortaya çıkan Londra Konferansı'na, Ankara ve mücadelesinin sesini duyurabilmek açısından katılmanın önemini vurgulamış; bazı sonuçlar alınabileceğini fakat Sevr'i tadil etmek çizgisinde bir araya gelinen organizasyondan Ankara cephesini tatmin edecek sonucun çıkmayacağını, bu bilinci taşıdıklarını da kaydetmişti (Yunus Nadi, 2 Şubat 1920 [1921], s.1)⁶.

Aynı sayıda, konferansa davetin bir gün önce Büyük Millet Meclisi'nde görüşüldüğü, Hariciye Vekili Bekir Sami Bey'in açıklama yaptığı aktarılmıştı. Konferans davetinin Yunan hükümetinin başarısızlığını ön plana çıkartacak şekilde Atina'daki etkileri⁷ üzerinde de durulmuştu

⁶ Mustafa Kemal Paşa, *Hakimiyet-i Milliye* gazetesinde çıkan 6 Şubat 1921 tarihli röportajında TBMM'nin kan dökmeye hevesli olmadığını, “İtilaf Devletleri Türkiye meselesini söz konusu Londra Konferansı'nda ciddiyet ve samimiyetle halletmek istedikleri takdirde, karşılarında bütün millet ve ülkeyi gerçek yetkiyle temsil eden meşru muhatapları bulabilmeleri için” Anadolu heyetinin yola çıkmak üzere olduğunu söylemişti (Özel-Hacıbrahimoğlu, 2011: 4).

⁷ Benzer yayınlar ilerleyen günlerde de yapılacaktı.

(Anadolu'da Yeni Gün, 2 Şubat 1920 [1921], s.1-2)⁸. Ertesi gün Yunus Nadi'nin "*İstanbul'da Bizans zihniyeti*" başlıklı yazısının "*İstanbul'da Türk hükümet ve hakimiyeti namına zerr kalmış değildir*" vurgusunu taşıması tesadüf olmasa gerekir (Yunus Nadi, 3 Şubat 1920 [1921], s.1). Zaten bir sonraki gün, İstanbul'a yönelik davete "*Sulh meselesini millet halledebilir. Bugün işte nihayet Avrupa'nın da takdir ettiği vecihle, millet Ankara'daki Büyük Millet Meclisi'yle kendi mukadderatına kendisi hakim bulunuyor. Sulh meselesinde hakiki söz onlarıdır*" cevabının verilmesi gerektiğini açık bir mesaj niteliğinde yayımlamıştı (Yunus Nadi, 4 Şubat 1920 [1921], s.1)⁹.

Gazetenin aktarımıyla "*Son Paris Konferansı'nda Türkiye sulhunun yeniden müzakeresine lüzum görülerek Anadolu'da müteşekkil Büyük Millet Meclisi hükümetinin murahhasları da hazır bulunmak şartıyla 21 Şubat'ta yeni bir Londra Konferansı'nın toplanmasına karar verildiğinden Ankara'nın temsilcileri olarak Bekir Sami (Hariciye Vekili), Cami (eski Dahiliye Vekili), Yunus Nadi (İzmir mebusu), Hüsrev (Trabzon mebusu) ve Zekai (Adana mebusu) Beyler belirlenmişti. Mahmut Esat (İzmir mebusu), Necati (Erzurum mebusu), Vehbi (Karesi mebusu), Sırrı (İzmit mebusu), Muvaffak (eski Saruhan mebusu) ve Hariciye Vekaleti müsteşarı Münir ile Niyazi Beyler müşavir sıfatıyla heyete dahil olmuşlardı. Heyet, 7 Şubat gecesi Afyonkarahisar-Antalya rotasıyla Londra'ya gitmek üzere Ankara'dan ayrılmıştı.*

Bu günlerde *Anadolu'da Yeni Gün*'ün sütunlarında konferans haberleri (Yunan basınının telaşı, Rum temsilcilerinin kimler olacağı vs) yoğunlaşmıştı¹⁰. Şubat ortalarında böyle değerlendirmeler sürerken Vehbi Bey'in hastalığı nedeniyle Anadolu heyetiyle yolculuğa devam edemediği¹¹, İstanbul heyetinin ise Sadrazam Tefvik Paşa, Roma temsilcisi Osman Nizami ve Londra temsilcisi Reşit Paşa'dan ibaret olduğu haberleri çıkmıştı (Anadolu'da Yeni Gün, 15 Şubat 1920 [1921], s.2; 16 Şubat 1920 [1921], s.2; 17 Nisan 1921, s.1). Zaman zaman İstanbul heyeti ve Tefvik Paşa'nın yolculuğu, yolculuktan memnun olduğu hakkında haberler de gazeteye yansımıştı/yansıtılmıştı (Anadolu'da Yeni Gün, 16 Şubat 1920 [1921], s.1-2)¹².

Mevcut konjonktür içinde 8 Şubat tarihli "*Sevr'i Unutmayınız!*" başlıklı yazıda, verilen mücadelede "*sarf edilen fedakarlıklarla dökülen kanların heder olması ihtimali*" bulunduğu uyarısına ihtiyaç duyulmuştu. Zira gazetede ki yaklaşımla "*Avrupalılar Şarklı ruhiyatını iyi tanırlar ve bilhassa bizim ruhiyatımız hakkında gayet uzun tecrübeleri vardır*"; buna karşılık, ülkenin mukadderatı doğrultusunda sorumluluk alanların Sevr'i iyi bilmeleri zorunluluktan (Anadolu'da Yeni Gün, 8 Şubat 1920 [1921], s.1). 9 Şubat tarihinde ise "*gözümüzü dört açalım, çünkü hata işlemek, bilhassa siyasette hataya düşmek bizim ananevi kusurlarımızdan biridir*" vurgusundan sonra Almanya örneğinden yola çıkılarak silahla yenilemeyen Türklerin "*sulh ve tadil siyaseti*"yle mağlub edilmeye çalışıldığı uyarısı dikkat çekmekteydi (Anadolu'da Yeni Gün,

⁸ Paris Konferansı, Londra Konferansı'nın toplanma kararı ve İstanbul ile Ankara hükümetlerinin davet karşısında tutumları hakkında bkz.: (Sofuoğlu-Yıldırım, 2018: 114-187).

⁹ Gazetenin ikinci sayfasında İstanbul basınının propagandaları ve bu çabalara yönelik eleştiriye yer verilmişti.

¹⁰ Gazetede bazı mebusların temsilcisi olduğu iller yanlış yazılmıştı (Anadolu'da Yeni Gün, 6 Şubat 1920 [1921], s.1; Anadolu'da Yeni Gün, 7 Şubat 1920 [1921], s.1; Gülmez, 1999, s.541). *Anadolu'da Yeni Gün*'ün Nisan sayılarında heyet içinde Ruşen Eşref ve katiplerden Ziya, Cemal, Zeki beylerin olduğu kaydedilmişti (Anadolu'da Yeni Gün, 17 Nisan 1921, s.1; Anadolu'da Yeni Gün, 26 Nisan 1921, s.1). Rauf Ahmet (eski İstanbul mebusu ve Paris Sefareti müsteşarı), Muhtar (eski Nafia Nezareti müsteşarı) ve Nihat Reşat (Belger) beyler Avrupa'da heyete katılmışlardı (Anadolu'da Yeni Gün, 26 Nisan 1921, s.1). Sonraki günlerde özellikle ikinci sayfada konferans detayları ve Anadolu temsilcilerinin rotası/yolculukları hakkında haberler verilmişti. Yolculuk Avrupa'da seyretmeye başladığında bu haberler birinci sayfaya taşınacaktı. Ankara heyetinin yolculuğunun farklı bir gazete üzerinden incelenmesi hakkında bkz.: (Güçlü, 2016: 71-91). Yunus Nadi'nin hayatının Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar uzanan bölümünü ele alan ve Londra günleri ile *Anadolu'da Yeni Gün* gazetesi hakkında kısmi/sınırlı veriler içeren bir doktora tezi hazırlanmıştır. Bkz.: (Böke, 1994).

¹¹ 15 gün sonra tekrar heyete katılacağı yazılsa da bu gerçekleşmeyecekti.

¹² 20 Şubat'ta Galip Kemal Bey'in Roma'dan Paris ve Londra'ya hareket ettiği haberi verilmişti (Anadolu'da Yeni Gün, 20 Şubat 1920 [1921], s.1).

9 Şubat 1920 [1921], s.1)¹³. Oysa -Anadolu'da Yeni Gün'deki haberlere göre- İngiliz basınından *Daily Express* "Sevr Muahedesi'nin hemen tadili lazımdır" görüşünü savunuyordu (Anadolu'da Yeni Gün, 13 Şubat 1920 [1921], s.1).

Şubat ortalarına doğru gazetede Anadolu temsilcilerinin rotası hakkındaki haberlerin yanında biraz yönlendirici, biraz öğütücü ve tavsiyeci tutum sürdürülmüştü. Bu çizgideki başyazılardan biri "Kuvvetimizi tanyalım" idi. Millet inancının askeri güçle yenilemeyeceği mesajı verilen yazıda, bağımsızlık mücadelesinin başından itibaren çok yol katedildiği belirtilirken Londra Konferansı'nın sonuçlarının belirsizliğine/öngörülemezliğine işaret edilmişti (Anadolu'da Yeni Gün, 10 Şubat 1920 [1921], s.1). 13 Şubat tarihli sayıda da "kuvvetimiz, evvela iman ve itikad kuvveti, sonra siyaset kuvveti sonra da ordu kuvvetidir; iman kuvvetini kaldırınız, siyaset şaşırır; iman kuvvetini yok farzediniz, ordu makinesi derhal bozulur" deniliyordu (Anadolu'da Yeni Gün, 13 Şubat 1920 [1921], s.1). Birkaç gün sonra İngilizlerin Fransızlara karşı üstünlüğü ele alınmıştı. Ayrıca "Türkler biraz daha kan dökmeye, fedakarlıklara girmeye mecbur olacaklar. Neticede Türk mutlaka muzaffer olacak" inancının yanında Türk-Fransız dostluğu hakkında "son sayfası da okunmuş bir tarihten ibaret" kalacağı yaklaşımı sergilenmişti (Anadolu'da Yeni Gün, 17 Şubat 1920 [1921], s.1). Yunanlıların siyasetinin değişmeyeceği haberleri de gazete sütunlarına taşınmıştı (Anadolu'da Yeni Gün, 22 Şubat 1920 [1921], s.1).

Alemdar

Alemdar, 5 Ocak tarihli sayısında, bir sonraki hafta Londra'da müttefiklerin bir konferansının toplanacağını ve burada Türkiye meselesiyle Almanya'nın silahsızlanması, Versay Antlaşması'nın uygulanması gibi konuların masaya yatırılacağını gündeme getirmişti (Alemdar, 5 Kanun-ı Sani 1921, s.1). Ertesi gün İngiltere Başbakanı Lloyd George'un ağzından Londra'da Anadolu meselesinin kesin sonucu ulaştırılacağını aktarmıştı (Alemdar, 6 Kanun-ı Sani 1921, s.1). Birkaç güne varmadan bu konferansın Paris'te toplanmasının muhtemel olduğu haberleri yayılmıştı (Alemdar, 7 Kanun-ı Sani 1921, s.1). 9 Ocak tarihli sayısındaki "Paris Konferansı ne vakit toplanabilir" manşeti ise konferansın yerinin kesinleştiğini göstermekteydi (Alemdar, 9 Kanun-ı Sani 1921, s.19)¹⁴.

Ocak ortalarına doğru gazetede, Paris Konferansı'nın toplanma tarihiyle ilgili haberlerin yanında İstanbul hükümetinin Anadolu hareketiyle aralarındaki ikiliği ortadan kaldırma çalışmaları değerlendirilmişti. Bu bağlamda, *Alemdar*'da "Kemaliler" olarak adlandırılan Anadolu hareketi temsilcileriyle Ankara'ya giden Dahiliye Nazırı İzzet Paşa başkanlığındaki heyetin temaları hakkındaki yazı ya da haberlere yer verilmişti. Bu günlerde gazetede "İstanbul ve Ankara uzlaşmalı" ve "Yekvücut olmaksızın ehemmiyet" gibi başlıkları taşıyan başyazılar ön plana çıkmıştı.

Aynı dönemde Büyük Millet Meclisi kuvvetleriyle Yunanlılar arasında Eskişehir civarında yaşanan mücadele gazeteye konu olmuştu. 14-16 Ocak tarihleri arasında Yunan tarafından bir açıklama yapılmadığı kaydedilmişti (Alemdar, 11 Kanun-ı Sani 1921, s.1; 12 Kanun-ı Sani 1921, s.1 ; 13 Kanun-ı Sani 1921, s.1 ; 14 Kanun-ı Sani 1921, s.1; 15 Kanun-ı Sani 1921, s.1; 16 Kanun-ı Sani 1921, s.1)¹⁵. 17 Ocak'ta ise "Kemalilerin bir meydan muharebesinden sonra Bilecik'i istirdadı ve Yunan kıtaatının ricatı teyid etmiştir" alt manşeti atılmış (Alemdar, 17 Kanun-ı Sani 1921, s.1); ertesi gün savaşla ilgili analizlere başvurulmuştu. Ayrıca Paris Konferansı'nın toplantı

¹³ Muhittin Bey (Birgen), 28 Kasım 1920'de kaleme aldığı "Tadil bir siyaset olabilir mi?" başlıklı makalesinde bu siyasete karşı çıkmıştı (Anadolu'da Yeni Gün, 28 Teşrin-i Sani 1920, s.1; Çıkm, 2007: 170; Gülmez, 1999: 541-542).

¹⁴ 8 Ocak tarihli sayısında "Paris'te Anadolu meselesinin tedkiki" başlığı altında İngiltere Dışişleri Bakanı Curzon'un bu şehre doğru yola çıktığı aktarılmıştı (Alemdar, 8 Kanun-ı Sani 1921, s.1).

¹⁵ 17 Ocak'ta sınırlı bilgiler çerçevesinde Ankara'da İzzet Paşa ile uzlaşma görüşmelerinin sürdüğü haberine yer verilmişti (Alemdar, 17 Kanun-ı Sani 1921, s.1). Ankara'da bulunan heyet hakkında ilerleyen günlerde de kısa yazılar çıkacaktı.

tarihinin Fransa'daki siyasi kriz nedeniyle belirsizleştiği haberleştirilmişti (Alemdar, 18 Kanun-ı Sani 1921, s.1).

19 Ocak tarihli “*Avrupa konferansı da birleşmemizi bekliyor*” başlıklı sansürlenmiş başyazıda İnönü Zaferi'nin sonuçları ele alınmıştı. Artık İnönü mevkiindeki Yunan saldırısının başarısızlığı “*Yunan'ın Anadolu'yu teskin edecek bir âmil olamayacağına*” yönelik yorumları doğrulamıştı. Bu sonuç üzerine “*Avrupa'nın hâl-i intizar aldığı... Anadolu'nun silahla yola getirilemeyeceğine (Yunan silahı olacak) Avrupa mahafilinde kısmen kanaat hasıl olmuştur... Avrupa'da bu kanaatin tahakkuk ettiği anlaşılıyorsa artık Anadolu'nun harb ve harbte ısrarı pek manasız olur*” denilerek İstanbul ile Anadolu'nun birleşmesi gerektiği ileri sürülmüştü (SN-ص ن [Sat Nun] 19 Kanun-ı Sani 1921, s.1).

Sonraki günlerde Avrupa siyasi merkezlerinin yaklaşımları, Paris Konferansı'nın toplanması, Şark meselesi ve Anadolu'daki gelişmeler gibi gündemi belirleyen konulara yönelik yayınlarını sürdüren *Alemdar*, Ocak sonlarında *Tan [Le Temps]* gazetesinin ulaştığı Londra haberlerini aktarmıştı. Bu haberlere göre -gazetede ki ifadelerle- “*Yunanlılar ile Kemaliler arasındaki muhasamat elan devam ediyor*”du ve Sevr'in tadili için zaman pek uygun değildi. Ayrıca Avrupa merkezlerinde, İzzet Paşa ve heyetinin nerede olduğunun bilinmediği düşüncesi hakimdi (Alemdar, 24 Kanun-ı Sani 1921, s.1)¹⁶. Aynı dönemde *Daily Telegraph* gibi yayın organlarına dayanılarak kısa süre içinde Paris'te toplanacak yüksek konseyde İtilaf Devletlerinin Sevr Anlaşması'nın onayı ya da tadiline karar verecekleri belirtilmişti (Alemdar, 26 Kanun-ı Sani 1921, s.1; 27 Kanun-ı Sani 1921, s.1).

Nihayet gazetenin 28 Ocak baskısına göre Paris Konferansı'nda Lord Curzon'un teklifiyle Sevr'in tadilini düzenleyecek konferansın 21 Şubat günü Londra'da toplanması kararlaştırılmıştı. Bu konferansa “*Ankara ve İstanbul namına haiz-i salahiyet bir heyet resmen davet olun*”acaktı. Davetin Ankara'ya iletilmesi sorumluluğunu İtilaf Devletleri, İstanbul Hükümetine bırakmıştı. Gazetenin bu noktada ilk yorumu, -*Payitaht* örneğinde görülebileceği üzere ve diğer bazı İstanbul gazetelerinde de olduğu gibi- Ankara ile İstanbul arasında “*Zaten bu itilaf gayr-ı mümkün değildir*” şeklindeydi (Alemdar, 28 Kanun-ı Sani 1921, s.1). Gazetenin sonraki sayısında İstanbul'daki İtilaf Devletleri Fevkalade Komiserlerinin aldıkları davetle ilgili talimatı Sadrazam Tevfik Paşa'ya ilettikleri haberi çıkmıştı (Alemdar, 29 Kanun-ı Sani 1921, s.1). Gazetede ki yorumlar, Londra'ya davetin İstanbul Hükümetinin “*mevkiini tahkim*” edeceği yönündeydi (Alemdar, 30 Kanun-ı Sani 1921, s.1).

Refî' Cevad ise kaleme aldığı 28 Ocak tarihli “*Dünki haber*” başlıklı makalesinde “*Görülüyor ki bu muahedenin şiddeti Avrupa'da anlaşılmıştır... muahedenin tekrar tedkiki demek onun tadile muhtac olduğunu bir derece kabul etmek demektir*” diye yazmıştı. Ayrıca “*Siyaset-i maliyemiz siyaset-i hariciyemiz tamamen muhtac-ı himmet bir haldedir... Hakkın en büyük silah müdafaası*”

¹⁶ İstanbul ile Ankara'nın Kurtuluş Savaşı derinlik kazanmadan önce önemli temaslarından biri 5 Aralık 1920'de Bilecik'te gerçekleşmişti. 1920 Ekim sonlarında dördüncü/sonuncu sadrazamlığına atanan Tevfik Paşa ve yeni hükümeti, Ankara'yla uzlaşmaya çalışmıştı. Zaten hükümetin Ticaret ve Tarım Bakanı Hüseyin Kazım Kadri, bu hükümetin Anadolu ile anlaşma için kurulduğunu yazmıştı. Bilecik'te iki heyet toplandığında Ahmet İzzet Paşa ve Hüseyin Kazım Kadri'nin yanında Mustafa Kemal Paşa'nın talebiyle Salih Paşa bulunmuştu. Mustafa Kemal Paşa, Bilecik'te kendisini “*Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Hükümeti Reisi*” olarak tanıtarak, İstanbul'un nazırlarını tanımadığını açıklamış; kimlik ve yetki gözetilmeksizin görüşülmüştü. Mustafa Kemal Paşa, Salih Paşa'yı Amasya Görüşmeleri'nde verdiği sözleri tutmamakla ve yaşananların sorumlusu olarak suçlamıştı. Üstelik Osmanlı heyetinin İstanbul'a dönmesine izin vermeyerek Ankara'ya götürmüş, kendi insiyatifleriyle harekete katıldıklarını açıklamıştı. Ahmet İzzet ve Salih Paşalar Ankara'da kalmak istememişlerdi. Paşa'nın ifadesiyle onlar Ankara'ya ısınmamışlar ve Mart ayında izin verildikten sonra Münir Bey (Erteğün) dışında bu heyetteki herkes başkente dönmüştü. İstanbul'a döndükten sonra Ankara'da verdikleri söz gereğince istifa etmişlerse de bir süre sonra yeniden Tevfik Paşa hükümetinde görev almışlardı. Bu, Mustafa Kemal Paşa'ya göre sözünde durmamaktı. Nitekim Ahmet İzzet Paşa'nın Vahdettin'e kul olmayı tercih ettiğini söyleyecekti (Nutuk, s.373-382; TBMM ZC, 6.3.1338, s.61-62; TBMM GCZ, 6.3.1338, s.15-17; Anadolu'da Yeni Gün, 7 Mart 1922, s.1,2; Turan, 1998:242-244; Malkoç, 2014:22)

mantık olduğunu unutmamak ve daha iyi bellemek" gerektiğini vurgulamıştı (Refi' Cevad, 28 Kanun-ı Sani 1921, s.1).

Alemdar, İstanbul hükümetinin temsilcilerini belirleme sürecine girdiği ve bu noktada hem iç hem de çeşitli dış çevrelerde İzzet Paşa'nın adının geçtiği haberlerini sayfalarına taşımıştı (Alemdar, 30 Kanun-ı Sani 1921, s.1). Benzer haberlerin tekrarlandığı ve genelde olduğu gibi sansüre maruz kalan 31 Ocak sayısında Ankara ile -telgraf kanalıyla- temasa geçildiği üzerinde durulmuştu. Öte yandan *Journal d'Orient*'te İstanbul ile Ankara'nın ortak heyetini planlayan (ya da yansıtan) anlayış içinde Ahmet İzzet Paşa (heyet başkanı), Ahmet Muhtar, Kazım Karabekir, Ferit (Ankara temsilcileri) gibi isimlerin geçtiğinden bahsedilmişti. Zaten bu yaklaşımla bağlantılı olarak "*Sat Nun*" imzalı¹⁷ "*Diplomatların vazifesi*" başlıklı yazıda, Türkiye'nin geri kalmışlığına dolayısıyla ihtiyaçlarına atıf yapılırken daha önceki "*İstanbul ve Ankara uzlaşmalı*" ve "*Avrupa konferansı da birleşmemizi bekliyor*" başlıklı yazılar hatırlatılarak Ankara ile İstanbul'un uzlaşması gerektiğine yeniden işaret edilmişti (SN, 31 Kanun-ı Sani 1921, s.1)¹⁸. O günlerde -İtalya'nın Şark meselesine bakış açısı örneğinde görüldüğü gibi Avrupa merkezli yaklaşımların yanında- Ankara ile İstanbul arasındaki görüşmelerin sürdüğü, telgrafların İstanbul Hükümeti nezdinde uzun toplantılara neden olduğu gazetenin sütunlarına yansımıştı (Alemdar, 1 Şubat 1921, s.1).

Şubat'ın ilk günlerinde bir yandan genelde olduğu gibi Avrupa basınının değerlendirmelerine yer verilirken öte yandan İnönü Savaşı ve sonuçlarının Yunanlıların Anadolu'daki mevcut durumu koruyamayacağı düşüncesini Avrupa'da yerleştirdiği belirtilmiş/tekrarlanmıştı (SN, 2 Şubat 1921, s.1). Sevr'in merkezinde duracağı konferansa "*Türkiye'nin daveti Osmanlı heyet-i murahhasasına Mustafa Kemal veya Ankara hükümetince tasdik edilmiş olan murahhasların dahil olması şartıyla vuku bulacak*" olduğu hatırlatılmıştı (Alemdar, 2 Şubat 1921, s.1). Yine aynı günlerde konferansın ertelenme ihtimali değerlendirilirken "*Londra Konferansı'ndan ümidvar olalım*" başlıklı yazıda İngiltere'nin Yakın Doğu sorunlarıyla çok yakından ilgilendiği, Londra Konferansı'nda "*hata-yı mezkurenin teskinine hizmet edecek*" kararların alınmasının beklendiği seslendirilmişti (SN, 6 Şubat 1921, s.1).

Alemdar'ın yayınlarından anlaşıldığına göre İstanbul'un Ankara ile temaslarında Anadolu'nun başkente temsilci göndermeme ihtimalinin ağırlık kazanması, Osmanlı Hükümetini konferansa katılabilmek için başka yollar aramaya itmmişti. Bununla birlikte temasların devam ettiği ve Ankara'dan cevap beklendiği de gazeteye konu olmuştu (Alemdar, 7 Şubat 1921, s.1). Refi' Cevad ise "*Biraz söyleyelim*" başlığı altında "*Artık İstanbul'un Anadolu ile uzlaşması kabil olmayacak. Bu bir hakikattir*" saptamasına gitmişti. Anadolu'yu devletin lehine bir gelişmenin önüne geçmekle suçlarken fırsatın değerlendirilemediği, İnönü Savaşı'nın sonuçlarından yararlanılmadığı iddiasındaydı. Mustafa Kemal Paşa'ya karşıtlığı açığa çıkararak cümlelerle "*Kuva-yı Milliye, (Kuva-yı Milliyemiz) olurdu. İşin içinde İttihatçılık olmasa idi*" gibi kesin bir yargıdan sonra "*Evvvela bir Avrupa var ki Londra Konferansı'na İstanbul'dan geçmek şartıyla bir Anadolu heyeti kabul ediyor. Sonra bir İstanbul Hükümeti var ki memleketi düştüğü haziz felaketten kurtarmak için sarf-ı mesai ediyor*" ifadelerini kullanarak Anadolu'yu bu çabaları boğmakla suçlamıştı (Refi' Cevad, 7 Şubat 1921, s.1)¹⁹. Ertesi gün aynı çizgiyi sürdürmüştü; "*Anadolu'ya âsi diyorlar. Yalan. Anadolu'nun hadisata muttali olmaktan gayri bir isyanı yoktur*" dedikten sonra Avrupa'nın böyle ciddi bir süreçte karşısında tek parça yapıyı tercih edeceğini savunmuştu. Yine Ankara'nın ancak İstanbul kanalıyla Avrupa'yla temas kurabileceğini -aslında tehditkar üslupla- tekrarlamıştı. Türkiye için ilkbaharın hazin bir sonbahar haline dönüşebileceği uyarısında da bulunmuştu (Refi' Cevad, 8 Şubat 1921, s.1).

¹⁷ Metin Ayışığı, "*Sat Nun*" imzalı 13 Ocak tarihli "*Yekvücut olmaksızın ehemmiyet*" ve 2 Şubat tarihli "*Amanın gözümüzü açalım*" başlıklı yazılara Refi' Cevad'ın yazılarının listesinde yer vermiştir (Ayışığı, 1994: 128).

¹⁸ İstanbul'dan Adapazarı'na telgraf, oradan Geyve'ye ordunun nezaretinde telefon hattı bulunmaktaydı. Sadrazam Tevfik Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya Londra Konferansı'nın öncesindeki 27 Ocak 1921 tarihli telgrafı bu yolla çekmişti (Özel, 2009a: 20).

¹⁹ *Alemdar* gazetesinin İttihatçılığa yaklaşımı hakkında bir yüksek lisans tezi için bkz.: (Ersaydı, 2007).

Refi' Cevad, İstanbul temsilcilerinin²⁰ 12 Şubat tarihinde yola çıkacaklarının kaydedildiği gazetenin 9 Şubat sayısında, Ankara'nın İstanbul'a gönderdiği, Osmanlı Hükümetinin tanınmadığı ve Avrupa'ya ancak Ankara'nın muhattap olabileceği kapsamındaki telgrafa odaklanmıştı. Burada -yanlış olarak- Celaleddin Arif ile Muhtar beylerin yola çıktığını ve Ankara'nın ülkeyi düşünmediğini, Anadolu'yu bile temsil etmediğini ileri sürmüştü. O, bir yandan Ankara'nın politikasını eleştirirken bir yandan da böyle Ankara'nın eleştiri konusu yaklaşımlarının Osmanlı Hükümetini zor duruma düşürdüğü görüşünü paylaşmıştı (Refi' Cevad, 9 Şubat 1921, s.1; Ayışığı, 1994: 8). Zaten gazetenin 10 Şubat tarihli sayısının birinci sayfası, Ankara'nın telgrafına tepki gösterilen platform haline dönüştürülmüştü. Mustafa Sabri "*Makam-ı Hilafet ve Ankara meclisi*" başlıklı yazıyı kaleme almıştı (Mustafa Sabri, 10 Şubat 1921, s.1) ki bu yöndeki yayımlar ilerleyen günlerde de sürecekti (Alemdar, 12 Şubat 1921, s.2). "*Hakikate alışmalıyız*" başlığı altında ise Avrupa'nın şart koştuğu Ankara-İstanbul birliğinin, İstanbul'un sorumluluğunu yerine getirmesine rağmen sağlanamadığı vurgulanmıştı. Yazara göre taraflar arasındaki fark (Anadolu'yu/Ankara'yı kaba ve hor gören/aşağılayan bir tutum içinde) sadece, Anadolu'nun Yunanlılara karşı silaha sarılırken İstanbul'un mantık çerçevesinde haklı bir adalet ısrarında bulunmasıydı. Herşeye rağmen birlik olma zarureti de işlenmişti (SN, 10 Şubat 1921, s.1). Gazetede Ankara'nın tekliflerini, Tevfik Paşa'nın "*hukuk-ı hilafet ve saltanata külliye mugayir*" olduğu şeklinde karşıladığı haberleştirilmişti (Alemdar, 10 Şubat 1921, s.1)²¹.

Şubat ortalarına doğru *Alemdar*'da Ankara'da bulunan İzzet Paşa üzerinden Anadolu ile temaslar tekrar gündeme getirilmişti. Bunun yanında İstanbul heyetinin tanıtımına ve yola çıkışına yoğunlaşmıştı (Alemdar, 11 Şubat 1921, s.1 ; 12 Şubat 1921, s.1; 13 Şubat 1921, s.1)²². Ayrıca gazetede Ankara heyeti ve özellikle kimlerden oluştuğu hakkındaki doğru bilgiler ancak 12 Şubat tarihinde yayımlanabilmişti. Yine aynı sayıda Ankara ve İstanbul heyetlerinin Paris'te bir araya gelerek görüşme ihtimallerinin bulunduğu dile getirilmişti. Bunun yanında -Ankara'nın politikasına karşı olsa gerek- Kont Sforza'nın *Journal d'Orient* gazetesine verdiği "*Bugün Türkler fevkalade müsaid bir vaziyet karşısındadır. Bu fırsattan istifade etmemek hamakat olur*" demeciyle *Times*'ın "*Londra Konferansı'ndan ümitvar*" olduğu aktarılmıştı. Üstelik Londra basını gibi dış kaynaklardan yola çıkılarak ortak hareket etmenin faydaları vurgulanmıştı (Alemdar, 12 Şubat 1921, s.1). Ertesi gün de aynı yaklaşım, yine dış basın referans alınarak tekrarlanmıştı (Alemdar, 13 Şubat 1921, s.1).

"*Akıl ve metin olalım*" başlıklı yazıda öncelikle iki heyete de metanet tavsiye edilmişti. Ek olarak Ankara ve İstanbul delegelerinin Londra'da birleşerek hareket etmeleri ümidi dile getirildiği gibi Türk-Yunan uzlaşmasının da Avrupa cephesinde beklendiği değerlendirilmişti (SN, 13 Şubat 1921, s.1). Hemen sonraki gün, Londra'da Ankara ve İstanbul temsilcilerinin toplanması beklentisini destekler şekilde *Journal d'Orient*'in haberinden yararlanılmıştı. Nitekim İzzet Paşa, Ankara'dan gönderdiği telgrafta Anadolu heyetinin Londra'da İstanbul heyetiyle görüşeceğini bildirmişti (Alemdar, 14 Şubat 1921, s.1). Bu gelişme, gazetenin Londra Konferansı'na yönelik beklentilerini yükseltmiş görünmektedir. Refi' Cevad, Tevfik Paşa'yı konu alan köşe yazısında Osmanlı sadrazamını överek sorumlu bir devlet adamı gibi davrandığını ima etmişti. Yazar, ikiliği yok sayarak tek heyet bulunduğunu ve o heyetin başkanının Tevfik Paşa olduğunu belirtmişti (Refi' Cevad, 14 Şubat 1921, s.1)²³. Benzer tutumla gazetede Reuter Ajansı'na dayanan "*Düvel-i Müttefika Türkiye'de yalnız İstanbul hükümetini tanırlar*" yaklaşımı ön plana çıkarılmıştı (Alemdar, 15 Şubat 1921, s.1). İlerleyen günlerde *Tan* ve *Daily Telegraph* gibi dış kaynaklarca

²⁰ İstanbul heyeti ve yetkilerine yönelik bir irade-i seniye çıkarılmıştı (*Payitaht*, 14 Şubat 1337, s.2).

²¹ Bu sayıda Osmanlı heyetinin tümü sıralanmış ve Ankara heyetinin kimlerden oluştuğu yine yanlış olarak aktarılmıştı (s.2). Ankara heyetinin seçilme süreci ve Büyük Millet Meclisi'nde yaşanan tartışmalar hakkında 23 Şubat sayısında bir haber çıkmıştı (Alemdar, 23 Şubat 1921, s.1).

²² 13 Şubat sayısında İstanbul heyeti üyeleri tekrar sıralanmış ve bunun yanında Tevfik Paşa'nın süreçten ümitli olduğu yönündeki demeci yayımlanmıştı.

²³ Türk tarafının Londra Konferansı'na davet edilmesine neden olan gelişme ya da başarıdan kendisi ile İstanbul hükümetine pay çıkarmaya çalışmıştı (Ayışığı, 1994: 17).

beslenen Ankara heyetinin İstanbul heyetine katılacağı haberleri sıklaşmıştı. “Hiç de bedbin olmamalıyız” başlıklı başyazıda da heyetlerin birleşmesi konusu ve İngilizlerin Şark Meselesi’ni çözmeye azminde olduklarının altı çizilmişti (Alemdar, 18 Şubat 1921, s.1).

Gazetede Şubat ortalarıyla birlikte toplanacak konferansın içeriğine/programına dönük yazı ya da haberler yoğunlaşmıştı. Bu bağlamda Şark Meselesi’nin kesin olarak çözüleceğine dair manşetlere başvurulmuştu. Bununla birlikte yabancı ajanslara dayanılarak Yunan işgalinin son bulmasına odaklanmış olan Anadolu’nun bakış açısı da sayfalara yansıtılmıştı (Alemdar, 15 Şubat 1921, s.1; 16 Şubat 1921, s.1; 17 Şubat 1921, s.1; 20 Şubat 1921, s.1). İstanbul heyeti yanında Anadolu heyetinin Londra’ya uzanan rotası ve yolculukları hakkındaki gelişmeler yadsınmamıştı (Alemdar, 17 Şubat 1921, s.1; 18 Şubat 1921, s.1; 19 Şubat 1921, s.1-2; 20 Şubat 1921, s.1-2).

Ayrıca Yunan tarafının Anadolu’ya yeniden saldırmak için hazırlık yaptığı haberlerinin yalanlandığından bahsedilmişti (Alemdar, 18 Şubat 1921, s.1). Hatta böyle iddiaların aksine Anadolu’da saldırı hazırlıkları olduğu iddia edilmişti (Alemdar, 20 Şubat 1921, s.1). Bir süre sonra da Büyük Millet Meclisi’nin beyanname yayınladığı ve Yunanlıların konferans nedeniyle büyük bir saldırı düzenleme ihtimalleri olduğu gazetenin birinci sayfasına taşınmıştı. Gereken tedbirlerin alındığının Ankara tarafından bildirildiği de birinci sayfa haberlerindendi (Alemdar, 21 Şubat 1921, s.1). Ardından da “Yine taarruz şayiası” başlıklı manşet ön plana çıkarılmıştı (Alemdar, 22 Şubat 1921, s.2).

Konferans Günleri

Anadolu’da Yeni Gün

Konferansın başladığı sıralarda 22 Şubat tarihli *Anadolu’da Yeni Gün*’deki “Muhadenet siyaseti” başlıklı yazıda, Büyük Millet Meclisi hükümetinin Batı’daki “sulh tuzağının mana ve mahiyetini pekiyi” takdir ettiği vurgulanmıştı (Anadolu’da Yeni Gün, 22 Şubat 1920 [1921], s.1). Gazetenin bir sonraki sayısında Londra Konferansı’nın Avrupa’nın geniş çaplı geri çekilişini ifade ettiği, cephe saldırısıyla yenemediği Doğu’yu hızlı çekilişten sonra cephe gerisinde masabaşı çalışmalarının ardından gerçekleştirilecek saldırıyla yenmeyi istediği/planladığı yorumu ön plana alınmıştı. Bu günlerde konferans hakkında Avrupa basınından haberler de aktarılmaya başlanmıştı (Anadolu’da Yeni Gün, 23 Şubat 1920 [1921], s.1).

“Anlaşabilir miyiz?” başlığı altındaysa Avrupa’nın samimiyeti sorgulanmış; Avrupa ile o günün şartları ve dolayısıyla Avrupa’nın Sevr’e dayalı zihniyeti değişmeden uzlaşmanın imkansız olduğu saptanmasına gidilmişti. Bunun yanında tam bağımsızlık olmadan, Yunanlılar ülkeden savaşılarak kovulmadan ve kapitülasyonlar kalkmadan güçlü bir barış yapılamayacağını altı kalın çizgilerle çizilmişti. Buna karşılık Doğu’da kısa sürede Türkiye’nin lehine istikrar sağlanacağı öngörülmüştü (Anadolu’da Yeni Gün, 25 Şubat 1920 [1921], s.1). Ayrıca İstanbul basın düzleminden iki konuya odaklanılmıştı. Bunlar; Ali Kemal’in Londra Konferansı’nda Avrupa’nın dediklerinin yapılması tavsiyesiyle Anadolu’nun Londra’ya silah gücüyle gittiği düşüncesiydi. Oysa *Anadolu’da Yeni Gün*’de Londra Konferansı’na katılma konusunda İnönü Zaferi’nin etkisi olmakla birlikte “biliyoruz ki fikir kuvveti, yenilmez, yıkılmaz, parçalanamaz bir fikir ve aşk kuvvetidir” yaklaşımı içinde Anadolu’nun bağımsızlık mücadelesinin gerçek dinamiklerine ısrarla işaret ediliyordu (Anadolu’da Yeni Gün, 27 Şubat 1920 [1921], s.1).

Konferansın etkinliklerinin sürdüğü günlerde kuşkusuz gazetenin en önemli vurgusu “Türkiye mesailinde salahiyet sahibi ancak Anadolu murahhaslarıdır” manşetlerinde ortaya çıkıyordu. Nitekim 20 Şubat Roma kaynaklı haberde Anadolu’nun temsilcilerinin İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon tarafından “salahiyetdar murahhas” olarak davet edildikleri geçmişti. Aynı yazıda Sırrı Bey’in 22 Şubat tarihli Meclis’te okunan telgrafi de aktarılmıştı. Telgraf manşet açısından açıklayıcı nitelikteydi: “Tevfik Paşa konferans huzurunda millet namına idare-i kelam etmişdir” (Anadolu’da Yeni

Gün, 25 Şubat 1920 [1921], s.1)²⁴. Şubat sonlarından itibaren Bekir Sami Bey'in konferanstaki çalışmaları ve kamuoyu demeçleri (Anadolu'da Yeni Gün, 27 Şubat 1920 [1921], s.1) -İstanbul basınından da yararlanılarak- aktarılmıştı (Anadolu'da Yeni Gün, 28 Şubat 1920 [1921], s.1).

Gazetenin Mart ortalarına uzanan günlerdeki yayınlarına göre Türk heyetlerinin uzlaşmalarının ardından konferansta Bekir Sami Bey'in söz alarak ortaya koyduğu talepler, yapılacak anlaşmanın ertesinde işgalcilerin bütün ülkeyi boşaltmalarına dayanmaktaydı. Konferans sırasında Doktor Nihat Reşat Bey (Belger), nüfus hakkında bilgi vererek Aydın vilayetinin Türk olduğunu anlatmaya çalışmıştı (Anadolu'da Yeni Gün, 11 Mart 1920 [1921], s.1). Birkaç gün sonra, Tevfik Paşa'nın Ankara heyeti ile hareket etmesinden Sultan Vahdettin'in rahatsızlığı, bunları hilafet ve saltanat hukukuna uygun bulmadığı, İzmir ve Trakya'daki incelemere yönelik maddeler dışında Sevr kapsamındaki içeriğin kabul edilmesi yönünde harekete geçtiği haberleri gazetenin gündemini işgal etmişti (Anadolu'da Yeni Gün, 14 Mart 1920 [1921], s.1; 15 Mart 1920 [1921], s.1)²⁵.

Şubat'ın son bir iki günüyle birlikte Londra'dan ulaşan haberler doğrultusunda gazetenin değerlendirmeleri keskinleşmişti. Mart başında ise Londra'da hiçbir sorun yokmuş ve her şey Türk-Yunan çekişmesiymiş şeklinde bir atmosferin hakim olduğu aktarılmıştı. Gazetede "Londra'ya giden murahhaslarımız yolda iken biz Londra Konferansı'nın vereceği netayic hakkında hiç de ümid ve hülyaya kapılmadığımız halde işin böyle bir mudhike ile başlayacağını da asla hatırımıza getirmemiştik" ifadeleriyle konferansta sorunların ele alınış biçimi eleştirilmişti. Ayrıca konferansın sonuçlarına yönelik duyulan güvensizlik tekrarlanmıştı (Anadolu'da Yeni Gün, 1 Mart 1920 [1921], s.1)²⁶. Ardından Avrupa'nın Türkleri anlamadığı, bir süre daha mücadelenin süreceği ancak bu mücadeleden sonra Avrupa'nın belki Türkleri tanıyabileceği öngörüsünde bulunulacaktı (Anadolu'da Yeni Gün, 2 Mart 1920 [1921], s.1).

Anadolu'da Yeni Gün, Mart sayılarında da Bekir Sami Bey başta olmak üzere Türk tarafının demeçlerini (Anadolu'da Yeni Gün, 10 Mart 1920 [1921], s.2)²⁷ -yine zaman zaman İstanbul basınına kaynak kullanarak- sayfalarına taşımıştı ki bunlardan anlaşılabilen üzere Türk tarafının Londra'da Misak-ı Milli çerçevesindeki talepleri, doğal olarak Sevr'i hükümsüz kılmaya yönelikti (Anadolu'da Yeni Gün, 7 Mart 1920 [1921], s.1-2). Öte yandan 10 Mart örneğinde olduğu gibi ayın ortalarına doğru bazen Londra'dan haber alınmadığından yakınılmıştı (Anadolu'da Yeni Gün, 10 Mart 1920 [1921], s.1; 13 Mart 1920 [1921], s.1). Bu günlerde *Anadolu'da Yeni Gün*'de konferansın bir tuzak olduğu, hatta Fransa ve İtalya'da dahil olmak üzere tüm dünya açısından da aynı niteliği taşıdığı savunulmuştu. Yunanistan'ın prestij kaybederek İngiltere'ye daha fazla bağlandığı ve -daha önce de gazetede belirtildiği gibi- bir Türk-Yunan savaşının kaçınılmaz görüldüğü yorumu yapılmıştı. Böylece konferansa yönelik bir beklentinin söz konusu olmadığı/olamayacağı ortaya konulmuştu (Anadolu'da Yeni Gün, 11 Mart 1920 [1921], s.1)²⁸.

²⁴ Geyve, İstanbul'dan sonra Anadolu telgraf hatlarının santralini oluşturuyordu ve Anadolu ile haberleşme Geyve üzerinden sağlanmaktaydı. Kocaeli Yarımadası'nın Kuşçalı köyü, Ankara'nın buraki kulağı durumundaydı. Sırrı Bey'in Tevfik Paşa'nın konferans huzurunda millet adına konuşma hakkının Büyük Millet Meclisi temsilcilerine ait olduğunu söylediğine dair telgrafı Ankara'ya Adapazarı üzerinden ulaştırılmıştı. Bu konuda Ada Kaymakamı Ethem Şevki imzasıyla "Londra'dan gelen telgrafnameyi aynen arz" edildiğine dair Meclis Reisi Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf çekilmişti (Özel, 2009a: 21).

²⁵ Sultan Vahdettin'in yaklaşımı hakkında bkz.: (İnan, 1997: 40). Konferansın gün gün oturum içerikleri hakkında belge ve tutanaklara dayanan bir çalışma için bkz.: (Sofuoğlu-Yıldırım, 2018: 189-372).

²⁶ Yunan heyetinin konferans sürecindeki konumu ve tezleri hakkında bkz.: (Tağmat, 2013: 29-54).

²⁷ Bekir Sami Bey'in *Daily Express* gazetesine verdiği bir demeç Nisan ayında gazetede yayımlanmıştı (Anadolu'da Yeni Gün, 25 Nisan 1921, s.1).

²⁸ Bolşevik elçi Mdivani (Polikarp Gurgenov) de *Hakimiyet-i Milliye*'ye verdiği 21 Şubat 1921 tarihli demecinde Londra Konferansı'nı emperyalistlerin yeni bir oyunu olarak nitelendirmişti (Özel-Hacıbrahimoglu, 2010: 305-306).

Mart ortalarında konferans hakkında ulaşılan bir takım kesin olmayan haberler²⁹, Ankara kamuoyuna aktarılmıştı. Konferansla ilgili haberler yoğunlaşmış; 4, 10 ve 11 Mart tarihli Londra'dan gelen haberler ancak işlenmişti (Anadolu'da Yeni Gün, 13 Mart 1920 [1921], s.1). Sevr'in tadilatına gidildiği (Anadolu'da Yeni Gün, 15 Mart 1920 [1921], s.2), Boğazlar yönetimine bir Türk'ün dahil olması ve İzmir'in yönetimi gibi konuların görüşüldüğü haberleri gazete sayfalarına yansımıştı (Anadolu'da Yeni Gün, 17 Mart 1920 [1921], s.1). Yine aynı dönemde, önce 16 Mart kaynaklı bilgilere dayanılarak konferansın bittiği ve Türk heyetinin Londra'dan ayrılacağı (Anadolu'da Yeni Gün, 18 Mart 1920 [1921], s.2); daha sonra Anadolu Ajansı kanalıyla konferansa geçici olarak ara verildiği ve Türk heyetinin talimat almak üzere ülkeye döneceği haberleri çıkmıştı (Anadolu'da Yeni Gün, 20 Mart 1920 [1921], s.1). Gazetenin bu günlerdeki yayınlarına göre, 6 Şubat akşamı gelen davetle başlayan konferans süreci, 12 Mart günü tamamlanmış ve Türk heyeti, 17 Mart'ta Paris üzerinden Ankara'ya dönmek üzere hareket etmişti. Benzer haberler dışında Bekir Sami Bey'in Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği telgrafa yer verilmişti ki bu telgraf, Türkiye'ye teklif edilen 14 maddeyi içermekteydi (Anadolu'da Yeni Gün, 21 Mart 1920 [1921], s.1). İstanbul Hükümeti de Londra Konferansı görüşmeleri hakkında resmi tebliğ yayınlamıştı ki bu tebliğ, *Anadolu'da Yeni Gün*'ün 27 Mart sayısı aracılığıyla Ankara/Anadolu kamuoyuna ulaştırılmıştı (Anadolu'da Yeni Gün, 27 Mart 1920 [1921], s.1).

Muhittin Bey'in 20 Mart tarihli "*Londra Siyaseti*" başlıklı yazısında konferansın çözüm arayışında olmadığı aksine İtilaf Devletleri'nin politikalarını gerçekleştirme rolü üstlendiği işlenmişti. Türkleri kendi aralarında parçalamak ve "*Sulh kurdu*" ile zehirlemek istediklerini, özetle *Anadolu'da Yeni Gün* gazetesinin sürecin başından itibaren yaptığı yayın ve değerlendirmelerin doğrulamasının yapıldığını vurgulamıştı. Öte yandan ülkenin bu sınavdan başarıyla çıktığına ve İtilaf tuzağına düşmediğine değinmeyi ihmal etmemişti. Bununla birlikte "*Anadolu Türk'ünün konferansda görülecek bir işi yoktur, konferans Yunanlıları Anadolu topraklarından attıktan sonra ictima edebilir*" gibi anlamlı/gerçekçi bir yaklaşımla yazıyı sonlandırmıştı (Muhittin, 20 Mart 1920 [1921], s.1; Gülmez, 1999, s.543).

Anadolu'da Yeni Gün, Ankara'nın dış politikası doğrultusunda Batı kadar Doğu'yu özellikle Sovyet Rusya'yı dikkate alarak analizler yapmıştı. Gazetede savunulan görüşe göre, Avrupa barışçıl üslup ve yöntemlerle Sovyet Rusya ile Türkiye'nin arasını açarak, onları kendi silahlarıyla vurmaya planlıyordu (Anadolu'da Yeni Gün, 23 Şubat 1920 [1921], s.1; Gülmez, 1999, s.542). Buna karşın gazetede Şubat sonları itibarıyla Türkiye'nin doğu sınırlarının kısa sürede barışçıl anlayışa dayalı şekilde istikrara kavuşturulacağı öngörülmüştü (Anadolu'da Yeni Gün, 25 Şubat 1920 [1921], s.1). Böylece gazetede, Londra'daki konferansla Moskova'daki görüşmeler yan yana konulmuş olunuyordu. Zaten Mart ayının ilk yarısında gazetenin gündemini oluşturan konular arasında Moskova Konferansı'nın önemli yer işgal ettiği izlenebilmektedir (Anadolu'da Yeni Gün, 8 Mart 1920 [1921], s.1). Bu bağlamda Hariciye Vekili Ahmet Muhtar Bey'in her iki konferans hakkındaki değerlendirmelerine yer verilmesi şaşırtıcı değildir. Ahmet Muhtar, Londra'da Trakya ve İzmir'de nüfus oranlarına yönelik inceleme yapmak üzere uluslararası komisyon kurulması girişiminin detaylarını aktarmış ve nihayet Ankara tarafından reddedildiğini, Yunanlıların da kabul etmediğini belirtmişti. Diğer yandan ekonomik açıdan tam bağımsızlık konusunun tartışmaya açık olmadığını altını çizmişti. Moskova Konferansı hakkında iletişim sıkıntısından bahsetmiş; Lenin'in açıklamalarına değinerek Rus cephesinin bu konferansa verdiği önemi hatırlatmıştı (Anadolu'da Yeni Gün, 11 Mart 1920 [1921], s.1)³⁰.

Konferans sırasında Türk tarafı Misak-ı Milli çizgisinde değerlendirmeler yaparken Yunanlıların hareketliliği ve Fransızların Toroslar'daki saldırıları gerçekleşmişti (Gülmez, 1999: 542-543).

²⁹ Bazı temsilcilerin geriye dönmeye başladığı, Türk-Yunan silahlanması ve tazminat meselesi gibi konulardaki haberler.

³⁰ Uluslararası inceleme komisyonu konusunda Muhittin Bey de bir yazı kaleme almıştı (Muhittin, 14 Mart 1920 [1921], s.1).

Anadolu'da Yeni Gün'ün yaklaşımının “Londra Konferansı müzakeratını ne kadar ümitsizlikle takip ediyorsak Moskova Konferansı'nı da o kadar büyük ümitlerle takip etmekteyiz” sözleriyle açığa kavuşturulduğu görülmektedir. Hatta Muhittin Bey, Londra Konferansı'ndan hiç ümidi olmadığını gayet belirgin şekilde ifade etmişti (Muhittin, 13 Mart 1920 [1921], s.1). Nitekim beklentiler doğrultusunda Doğu'daki anlaşma yani Moskova Anlaşması'nın 16 Mart itibariyle imzalandığı Rus kaynaklara dayanılarak kamuoyuna yansıtılmıştı (Anadolu'da Yeni Gün, 22 Mart 1920 [1921], s.1; 23 Mart 1920 [1921], s.1; 25 Mart 1920 [1921], s.1-2). Birkaç gün sonra da Afganistan ile yapılan anlaşma gazete sütunlarında yerini bulacaktı (Anadolu'da Yeni Gün, 24 Mart 1920 [1921], s.2).

Alemdar

Konferansın açılışı Alemdar'da “Mukadderatımızın en mühim günü: Londra Konferansı bugün (21 Şubat-Pazartesi) miad-ı muayyeninde inikad ediyor” şeklinde manşetlendirilmişti (Alemdar, 21 Şubat 1921, s.1). Öte yandan “Birliğe mecburuz” başlığından da rahatlıkla anlaşılacağı üzere birlik olma zorunluluğu temasıyla çerçevesi çizilen yazıda Anadolu'nun kuvvete, İstanbul'un ise mantığa dayandığı; İstanbul'un politikasının haklı çıktığı savunulmuştu. Hatta Londra'nın toplanma sebebi, başkent politikalarına bağlanmaya çalışılmıştı. Daha da önemlisi Anadolu'nun yaptığı tüm hataları, İstanbul ve Ankara delegelerinin birleşmesiyle bir derece telafi etme fırsatına sahip olacağı; Anadolu'nun ancak İstanbul kanalıyla temsil edilebileceği iddia edilmişti (SN, 21 Şubat 1921, s.1).

Ertesi gün Saint James Sarayı'nda “Türk davası”nın görüşüldüğü yönünde manşet atan gazetede, Anadolu heyetinin Roma'daki faaliyetleri ve Londra'dan aldığı davetle şehre ulaştığı, iki heyetin de Savoy Otel'i'ne yerleştikleri üzerinde durulmuştu. Ayrıca konferansta devletin “hudud-ı milliyesi dahilinde siyasi ve iktisadi istiklalini[n] taleb” edileceği seslendirilmişti (Alemdar, 22 Şubat 1921, s.1). Alemdar, 23 Şubat sayısında Bekir Sami Bey'in Türk milliyetçilerinin “yalnız hakk-ı hayat taleb” ettiği vurgusuna dayanan 21 Şubat tarihli demecini (Alemdar, 23 Şubat 1921, s.1); 24 Şubat baskısında ise Şark Meselesinin görüşmelerine başlandığı bilgisini aktarmıştı. Ayrıca Tevfik Paşa'nın Anadolu heyetiyle anlaşabilmek için girişimlerde bulunduğu haberine yer verilmişti (Alemdar, 24 Şubat 1921, s.1)³¹.

Toplantıların başlamasıyla birlikte gazetede Tevfik Paşa'nın demeceleri ve konferanstan talepleri³² ağırlık kazanmıştı. 26 Şubat tarihinde “Murahhaslarımızın konferansda arz ettikleri nukat-ı nazar” başlığı altında Misak-ı Milli maddeleri sıralanmıştı. Bu arada Sevr Anlaşması'nın tadil edileceği konular hakkındaki değerlendirmeler kamuoyuna yansıtılmıştı.

Aynı sayıda Bekir Sami Bey'in Paris'teki “İstanbul heyet-i murahhasını tanımıyoruz” demecine değinilmişti. Bu hatırlatmanın çatısı altında BMM Hükümeti'nin, Ankara'nın/Anadolu'nun konferansa katılımı resmiyet kazanıncaya kadar heyetin Roma'da kalmasını istediği, buna rağmen şartları gözeten Ankara heyetinin Londra'ya geçmeyi tercih ettiği kaydedilmişti. Gazetenin açıklamalarına göre aynı sıralarda Düvel-i Muazzama, Ankara heyetinin Londra'ya gelişini bekliyordu ki şehre ulaşan Anadolu temsilcileri bizzat buna şahit olmuşlardı. Ayrıca İstanbul ve Ankara heyetlerinin nasıl buluştukları ve nasıl uzlaşarak hareket ettikleri anlatılmıştı (Alemdar, 25 Şubat 1921, s.1; 26 Şubat 1921, s.1). Hatta bir sonraki nüshada Mustafa Kemal Paşa'nın Bekir Sami Bey'e “milletin selameti”nin her şeyin önünde geldiği yönünde telgraf çektiği aktarılmıştı (Alemdar, 27 Şubat 1921, s.1).

³¹ Şark Meselesi hakkında görüşmeler, 22 Şubat'ta başlamıştı. Konferans sürecinde Tevfik Paşa'nın faaliyetleri için bkz.: (Okday, 1994: 399-403; Çetin, 2015: 435-456; Çetin, 2012: 107-127).

³² Türklerle meskun bölgede siyasi ve iktisadi bağımsızlık, Boğazlar meselesinin Osmanlı ile diğer devletler arasında ortak çözümlenmesi ve azınlıklar konusunda mütakabiliyetin sağlanması gibi.

İzmir ve Doğu Trakya'da bir uluslararası komisyonun inceleme yapacağı (Alemdar, 27 Şubat 1921, s.1)³³, bunun Yunanlılarca kabul edilmediği ve Bekir Sami Bey'in açıklamaları üzerine Sevr Anlaşması'nın iktisadi ve mali açılardan değiştirilmesi kararına varıldığı Şubat'ın son Mart'ın ilk günlerinde manşetlere taşınmıştı. Aynı dönemde Ankara ile Rusya'nın yakınlaşması, hatta bu ilişkinin Anadolu heyetine zarar verebileceği yönündeki dış basın değerlendirmeleri gazetenin gündemine girmişti (Alemdar, 28 Şubat 1921, s.1; 1 Mart 1921, s.1; 2 Mart 1921, s.1; 3 Mart 1921, s.1)³⁴. Herşeye rağmen *Alemdar*, 3 Mart'ta yayınlanmasına ara verilinceye kadar konferanstan beklentisini azaltmamıştı (Alemdar, 3 Mart 1921, s.1)³⁵.

Konferans Sonrası

Anadolu'da Yeni Gün

Muhittin Bey, konferans sonrası değerlendirmelerinde İngiltere'nin istediği sonuca ulaştığını ileri sürmüştü. Daha da önemlisi konferansın sonuçsuzluğu sayesinde İngilizlerin Yunanlıları bir kez daha kullanacağını öngörmüştü. Ona göre bu stratejinin tutması halinde Sevr'e hayat kazandırılmış olunacaktı. İngiltere'nin Rusya ile temas kurduğunu da hatırlatmayı ihmal etmemişti. Öncelikle İngiltere'nin Türkiye'ye silah bıraktırmaya çalışacağını, sonrasının diploması, masabaşı çalışmaları ve propagandayla getirileceğini düşünüyordu (Muhittin, 21 Mart 1920 [1921], s.1)³⁶.

Türkiye'yi yoketmek için savaş ve barış silahlarının kullanıldığı, Türklerin birincinin aksine barış/diplomasi silahını iyi kullanamadığı çıkarımını yapmıştı. Savaş için nasıl Erkan-ı Harbiye Teşkilatı varsa diploması ihtiyacı doğrultusunda da örgütlenmek gerektiğini ısrarcı bir üslupla seslendirmişti. Özellikle barış düzlemine geçişe hazırlıksız yakalanmamak ve felakete karşılaşmamak için gereken ekip, plan ve program hazırlıklarının yürütülmesi uyarısında bulunmuştu (Muhittin, 22 Mart 1920 [1921], s.1). Aynı bağlamdaki diğer yazısında yine Londra Konferansı'ndan sonuç çıkma ihtimalinin en baştan bulunmadığını tekrarlamıştı. Önceki gün başvurduğu değerlendirmesini tamamlar nitelikte barış/diplomasi düzleminde etkin olmak için ekonomik açıdan güçlenmek gerektiğini yazısına eklemişti. Türkiye'nin kendi kendine kalkınma çabası sergilemesi zorunluluğunu da dile getirmişti. En önemlisi bu hedeflere ulaşmak için Yunanlıların yenilerek ülkeden çıkartılmasının öncelik teşkil ettiğini hatırlatmıştı. Yazısını "*Bundan sonra düşmanlarla yapılacak sulh onların yapmak istedikleri sulh değil, bizim istediğimiz sulh olacaktır. Bu sulh da yavaş yavaş, bizim istediğimiz şart dahilinde sulh mücadelesi için hazırlıklarımızı ikmal ede ede yapılacak bir sulhtur. Öyle bir sulh ki ancak onu düşünmeliyiz.*"³⁷ *Ve onu düşünmek için de evvela Yunanistan'ı düşünmek mecburiyetindeyiz*" cümleleriyle noktalamıştı (Muhittin, 23 Mart 1920 [1921], s.1).

Muhittin Bey'in konferans sonrası yazılarından bir kısmı Ankara'ya bildirilen Sevr'in tadiliyle ilgili tekliflerin analizi üzerineydi. Bunların Sevr'den farklı olmadığını savunan Muhittin Bey, tekliflerin kabul edilebilir yanı olmadığını vurgulamıştı (Muhittin, 24 Mart 1920 [1921], s.1; Muhittin, 27 Mart 1920 [1921], s.1; Gülmez, 1999, s.544).

³³ Gazetede konuya yönelik Sat Nun imzalı "*Hakikatin Galebesi*" başlıklı sansürlü bir başyazı 1 Mart, "*Kabul etmemişler!..*" başlığını taşıyan ise 2 Mart günü çıkmıştı (SN, 1 Mart 1921, s.1; Alemdar, 2 Mart 1921, s.1).

³⁴ Ankara-Moskova ilişkileri ilerleyen tarihlerde de gazete tarafından izlenmişti (Alemdar, 29 Mart 1921, s.2; 30 Mart 1921, s.2; 31 Mart 1921, s.2; 5 Nisan 1921, s.2). Bir Sovyet yetkilinin imzalanan anlaşmayla iki ülke arasındaki düşmanlığa son verildiği açıklamasına da yer verilmişti (Alemdar, 16 Nisan 1921, s.1).

³⁵ 3 Mart tarihli ana manşet (*Yunanistan'ın tedkikatı kabul etmemesine rağmen Şark Meselesi hallolunacaktır*) ve başyazı (*İhkak-ı hak*) bu açıdan bir gösterge olarak değerlendirilebilir. 3 Mart sayısı yoğun sansürlenmiş gazete yayınına tekrar 28 Mart'ta başlamıştı.

³⁶ *Sebilürreşad*'da da "*Konferans hitam buldu. Fakat hiçbir hayra yaramadı*" denilmekteydi (Sebilürreşad, 21 Mart 1337, s.38).

³⁷ Bekir Sami Bey de 27 Nisan 1921'de *Hakimiyet-i Milliye*'ye verdiği demeçte konferansa barışı sağlayamayacaklarından emin olarak gittiklerini söylemişti. Özel-Hacıbrahimioğlu, *Türk Devrimi Mülakatları*, s.182

Mart'ın ikinci yarısında konferans sonrası değerlendirmelerin yanında gazete tarafından Anadolu temsilcilerinin dönüş rotası gündeme getirilmiş; heyetin Roma'da olduğu ve Ankara'ya hareket edeceği haberleri verilmişti (Anadolu'da Yeni Gün, 22 Mart 1920 [1921], s.1; 1 Nisan 1921, s.1)³⁸. İstanbul heyeti ise 21 Mart akşamı dönmüştü³⁹. Mart'ın son günlerinde gazetenin gündemi, Yunanlıların cephedeki hazırlıkları ve saldırılarıyla birlikte yoğunlaşacaktı (Anadolu'da Yeni Gün, 25 Mart 1920 [1921], s.1-2; 27 Mart 1920 [1921], s.1; 28 Mart 1920 [1921], s.1; 30 Mart 1921, s.1; 31 Mart 1921, s.1-2; 1 Nisan 1921, s.1; 2 Nisan 1921/S. 573-193, s.1; vd). Bu noktada Muhittin Bey, “*En büyük hakikat*” başlığı altında konferansın yalan ve riyakarlık üzerine oturduğunu, savaşın gerçek olduğunu (Muhittin, 28 Mart 1920 [1921], s.1); dolayısıyla haklılığını; gerek kendisinin gerek gazetenin yaklaşımlarının doğruluğunu ilan etmişti.

Nisan başlarından itibaren gazetede Ankara delegelerinin dönüş rotası yeniden ön plana çıkmış; ayın ortalarında İstanbul'dan tezahüratla geçen Ankara heyeti⁴⁰ Samsun üzerinden (Anadolu'da Yeni Gün, 19 Nisan 1921, s.1) ayın 25'inde Ankara'ya dönmüştü (Anadolu'da Yeni Gün, 24 Nisan 1921, s.1; 25 Nisan 1921, s.1; 26 Nisan 1921, s.1). İnönü'deki ikinci Türk zaferinden sonra yeniden konferans toplanacağı haberlerinin basına yansıdığı dönemde Londra'dan dönmüş olan ve yazılarında yer yer konferanstaki izlenimlerine yer vermeye başlayan Yunus Nadi, İngiltere'nin politikasını “*İflasa mahkum bir siyaset*” başlığı ile tanımlamıştı (Yunus Nadi, 4 Mayıs 1921, s.1; Yunus Nadi, 10 Mayıs 1921, s.1; Yunus Nadi, 3 Haziran 1921, s.1).

Alemdar

28 Mart tarihinde tekrar çıkmaya başlayan gazetede Bekir Sami Bey'in Fransızlarla yaptığı anlaşma gibi konferans sürecinin ürünü bazı gelişmeler ele alınmıştı. Gündemi asıl belirleyen konu ise Yunan saldırısıydı (Alemdar, 28 Mart 1921, s.1-2; 29 Mart 1921, s.1; 30 Mart 1921, s.1-2; 31 Mart 1921, s.1). Nitekim 1 Nisan'da “*Kuva-yı Milliye'nin muzafferane müdafaası inkişaf ediyor*” manşeti atılmış; ardından benzer manşetlerin kullanımı sürdürülmüştü. Nihayet 4 Nisan'da “*İkinci İnönü Zaferi-Ordu Türk namusunu yine kurtardı*” manşeti altında savaşın sonuçları değerlendirilmişti (Alemdar, 1 Nisan 1921, s.1 - 4 Nisan 1921, s.1).

Nisan ortalarında *Alemdar*'da Ankara heyetinden ülkeye dönenleri konu alan bir yazı yayınlanmıştı. Yazıyı kaleme alan Mahir Sait, Bekir Sami, -heyet üyesi olduğunu o günlere kadar bilmediğini kaydettiği- Rauf Ahmet, -Avrupa'da kalan- Cami ve Nihat Reşat beyleri tanıdığını ifade ederek haklarında genelde olumlu bir görüş ortaya koymuştu. Ardından “*Anadolu'dakiler, Almanlar gibi adede fazla ehemmiyet vermeselerdi yalnız şu zatlar pek ala iş görürlerdi. Galiba daha iyi de olurdu*” cümleleriyle başlayarak Ankara heyetinin Avrupa'daki demeçlerini eleştirmişti. Bekir Sami Bey'in “*Anadolu hareket-i milliyesi bidayette şekavet tarzında telakki edilmekte idi. Ve bu da düşmanlarımızdan ziyade İstanbul'da bir takım yaranın telkinatı neticesi olmuştu. Fakat bugün bütün Garb alemi Anadolu hareket-i milliyesinin meşru ve mecburi bir*

³⁸ Heyetlerin dönüşü hakkında bkz.: Sofuoğlu-Yıldırım, 2018, s.404-415.

³⁹ Bu dönemde konferanstaki temasların sonucunda Malta'daki 64 tutuklunun tahliyesi için İngilizlerin 16 Mart'ta emir verdikleri yönünde haberler gazete sayfalarına yansımıştı. Malta tutuklarının kurtarılması yönündeki adımlar, -kısmen de olsa- gazeteye göre diplomatik başarı göstergesiydi (Anadolu'da Yeni Gün, 23 Mart 1920 [1921], s.1; 24 Mart 1920 [1921], s.1; 17 Nisan 1921, s.1). Öte yandan konferans sürecinde Ankara'da tutuklu olan Mustafa Sagir'in sorgulaması sürüyordu. Üstelik Meclis temsilcilerinin Londra Konferansı'na çağrılmaları üzerine Sagir ümitlenerek itiraf açıklamalarını kesmişti. İngilizlerin kendisini geri isteyeceklerini düşünmüştü. Ancak Sagir'in düşüncelerinin aksine Malta'daki sürgün Türklerin tahliyesi görüşmelerinde İngilizler bu konuyu gündeme getirmemişlerdi. Bu arada Sagir'in konferansı izleyebilmek için gazete okumaya özen gösterdiğini farkedene Adnan Bey, konferansın dağıldığına, Ankara temsilcilerinin kovulduğuna ve Mustafa Sagir'in tutuklandığına yer veren özel bir gazete nüshasının basılmasını sağlamıştı. Kendisi için özel hazırlanan aslında gerçekte alakası olmayan bu nüshayı okuyan Sagir, konferanstan ümidini keserek itiraflarını sürdürecekti (Özel, 2009b: 206,411).

⁴⁰ Gazetenin anlatımıyla her taraf bayraklarla donanmış ve “... *Türk İstanbul sevinç içinde kalmış, murahhaslarımız giderlerken 'yaşasın Kuva-yı Milliye' diye bağırışlardı*” (Anadolu'da Yeni Gün, 17 Nisan 1921, s.1; Malkoç, 2014: s. 23).

hareket olduğunu teslim etmiştir” açıklaması üzerinde durmuştu. Bu açıklamadan sonra kendisini alkışlayan bir hamala yönelik *“İstanbul’un Anadolu parasıyla yaşadığı”* ifadesine ise anlam veremediğini belirtmiş, gösteriş amaçlı olduğunu ileri sürmüştü.

Mahir Sait, Anadolu’yu basın, Meclis görüşmeleri gibi kanallarla izlediğini açığa vurarak *“... kabadayılık, atıp tutmak Ankara’da bugünün yegane programını teşkil etmektedir”* yorumunu öne çıkarmıştı. Buna karşın asıl yapılması gerekenin *“yedi düvele meydan okumak olmayıp”* hak ve adalete dayanarak Türkiye’nin geleceğini ağır başlılıkla medeni dünyaya anlatmak olduğunu savunmuştu. Bu bağlamda *“Anadolu çok sert bir çehre aldı”* eleştirisini getirmişti. Aslında *“Vaktiyle Rumeli’de çıkan Silah, Top, Tüfek... namlı gazeteler edebiyatı son senelerin edebiyat-ı siyasiyesini teşkil etmişti”* cümlesinden de anlaşılabilceği üzere Anadolu’nun İttihatçı kimlik taşıdığını ima etmişti. Bu arada Avrupa’nın Türkleri Yunanlılarla başbaşa bıraktığı sırada Anadolu’nun devletleşme çabası/çalışması sergilediğini örnekleyerek böyle uygulama ve politikaların terk edilmesini istemişti. İşlerin akılla çözümlenmesi önerisini, milletin savaş istemediği, ülkenin sonsuz savaş meydanına dönüşmesi korkusuyla temellendirmeye çalışmıştı (Mahir Sait, 16 Nisan 1921, s.1).

Aynı dönemde gazetede Tevfik Paşa’nın bir demeci yayınlanmıştı. Paşa, Londra Konferansı ve Avrupa’daki temaslarının sonucunu burada olumlu değerlendirmişti. Ayrıca ülkenin kurtuluşuyla ilgili ümidini *“Sevr Muahedesi’nin tadilinden sonra Anadolu vatanperverleri Zat-ı Şahane’nin hükümetine tamamen inkıyad lüzumunu takdir edecektir”* sözleriyle pekiştirmişti (Alemdar, 16 Nisan 1921, s.2). Alemdar’ın bir sonraki sayısında gelecek konferanslarda gözetilmesi açısından geçmişte kalan Londra Konferansı’na yönelik bir analiz yayımlanmıştı. Burada Londra Konferansı’nın toplanma nedenlerini herkesin kendine göre yorumladığı, galip devletlerin Yakın Doğu’da istikrar istediği ve bu yönde hareket ederek Londra’ya Ankara’dan katılım olmasını istedikleri hatırlatılmıştı. Bu noktada *“Anadolu’daki vatandaşlarımız o mantıksız ve münasebetsiz telgraflarla memleketimizin ortasına imlası nakabil gibi görünen bir hendek açarak konferansı daha başlamadan işkal ettiler”* suçlaması getirilmişti. Bununla da yetinilmemiş Ankara’nın süreçteki bütün adımları eleştirilmiş; üstelik İnönü’deki ikinci Yunan saldırısını hazırlamakla suçlanmıştı (Alemdar, 17 Nisan 1921, s.1).

SONUÇ

Anadolu’da Yeni Gün ve Alemdar gazetelerinin kurucu ya da sahiplerinin Türk basın tarihi açısından bilinen konum ve yerleriyle belirgin farklılıkları bir yana bırakılarak ilk aşamada gazetelerin süreç içindeki ortak yönlerinden hareket edilebilir. Zaten iki gazete yan yana konulduklarında çok bariz farklılıkları kadar ortak noktaları da kendini göstermektedir. Öncelikle her ikisinde de Londra Konferansı’na sürecin en başından itibaren geniş yer ayrılmıştı. Sürece biçimsel açıdan da benzer şekilde yaklaşıklarını belirtmek gerekir. Nitekim heyetlerin konferansa gidiş-dönüş rotalarının izlenmesi, konferansın işleyişi, burada ele alınan konular ve bunların gazetelerin sayfalarına yansıtılma şekli gibi benzer/ortak yönleri rahatlıkla değerlendirilebilmektedir. Yine İkinci İnönü Zaferi’nin kamuoyuna aktarımında askeri başarıyı öne çıkartan yayın politikası, ortak bir özelliği gösteriyordu.

Anadolu’da Yeni Gün adına sürecin başlarında Yunus Nadi ön plana çıkmıştı. Daha sonra doğrudan konferansa katılacak Büyük Millet Meclisi heyetine dahil olduğundan onun yerine gazetenin sözcülüğünü Muhittin Bey üstlenmişti. Bundan sonra gazetede onun yorumları ön plana çıkmıştı. Gazetede öncelikle 1921 Ocak sonlarından itibaren Ankara’nın konferansa davet şekli işlenmiş ve İstanbul, zihniyetiyle birlikte ağır sayılabilecek düzeyde eleştirilmişti. *Anadolu’da Yeni Gün*’de Londra Konferansı’na yönelik sistematik bir anlayış sergilenmiş; adeta sıralı ve birbirini tamamlayan yazılar yayımlanmıştı. İçerik açınsansa herşeyden önce ve Alemdar’ın tam aksine Sevr’in tadilatı anlayışına keskin şekilde karşı çıkılmıştı. Zaman geçtikçe giderek koyulaşan şekilde konferanstan sonuç çıkmayacağı ve bunun bir tuzak olduğu vurgulanmıştı. Hatta çok açık bir anlatımla Yunanlıların harekete geçirileceği öngörülerek seslendirilmişti.

Tarihsel gelişmeler gözetildiğinde *Anadolu'da Yeni Gün*'de sürecin başından itibaren tutarlı, doğruluk düzeyi yüksek değerlendirme ve yorumlarla karşılaşmaktadır. Gazetede Avrupa'ya karşı Rusya dengesine sürekli işaret edilerek aslında geniş bir bakış açısı ortaya konmaya çalışılmıştı.

Zaman zaman sansürlenene *Alemdar*'da ilk aşamada İstanbul-Ankara temaslarına odaklanılmıştı. Sonra konferans sürecinde tarafların heyetlerinin yolculukları izlenmişti. Gazetede İstanbul basın düzleminde genellikle karşılaşılan dış basın kaynaklı değerlendirme ve aktarımlara, *Anadolu'da Yeni Gün*'e göre çok daha fazla başvurulmuştu. Bu biraz, İstanbul gazetelerinin daha fazla kaynağa ulaşabilmelerine karşın *Anadolu'da Yeni Gün* gibi Anadolu gazetelerinin Avrupa ile iletişim-ulaşım sorunlarına bağlı olarak buradan bilgi açısından yüksek oranda ve gereken hızda beslenememelerinin bir ürünüydü. *Alemdar*'da diğer bazı İstanbul gazeteleriyle birlikte Ankara ile İstanbul'un anlaşma ihtimaline çok benzer ifadelerle yaklaşılmıştı. Hatta bunun da ötesinde böyle bir sonuç/gelişme istenen/beklenen bir durum olarak ortaya konulmuştu. Doğal olarak burada kastedilen Ankara heyetinin İstanbul heyetine katılmasıydı.

Ayrıca Ankara temsilcilerinin Londra'da sergilediği sağduyu ile Anadolu'nun İnönü'deki başarısının *Alemdar*'ın yayın politikasını az bile olsa bir ölçüde etkilediği ileri sürülebilir. Zaten Bekir Sami Bey, gazetenin sayfalarında bir şekilde haber olmuştu. Tüm bunlara rağmen gerçekte *Alemdar*, *Anadolu'da Yeni Gün*'e göre yayın politikasında içerik açısından daha istikrarsız ve sorunlu bir tablo ortaya koymuştu. Londra Konferansı sürecinde özellikle Ankara ile İstanbul heyetinin temasları, Londra'daki faaliyetler ve Yunanlıların askeri hazırlıkları gibi konularda tutarsız (adeta zikzak oluşturan) çizgi takip etmişti ki bu tutarsızlık başyazılara da yansyacaktı. "Sat Nun" imzalı yazılarda İstanbul taraftarı olan ama bir ölçüde dengeli içeriklerle karşılaşılan Refi' Cevad imzalı yazılar keskin bir Kuva-yı Milliye, Ankara ve Mustafa Kemal karşıtlığı üzerine kurulmuştu. Bu istikrarsızlık biraz da İstanbul'daki yetkililerin yer yer Anadolu'yu idare etme (istenilen sonuca ulaşıncaya kadar oyalama) politikasının *Alemdar*'a yansımalarının/yansıtılmasının sonucu olmalıdır.

Alemdar, istikrarsız çizgisi gözardı edilirse süreç boyunca genellikle İstanbul'un üstünlüğünü vurgulamaya çalışmış; Kuva-yı Milliye, Ankara ve dolayısıyla Anadolu'yu küçük ve hor gören bir anlayışı sürdürmüştü. Gazetede Londra Konferansı'nın toplanma nedeni, *Anadolu'da Yeni Gün*'ün tam tersine daha çok İstanbul hükümeti ile ilişkilendirilmişti. Ankara hem konferansın başarısızlığının sebebi hem de İkinci İnönü Savaşı'nın hazırlayıcısı olarak kamuoyuna sunulmuştu. Hatta Yunan saldırı hazırlıklarının neredeyse reddedilmesi; aksine Anadolu'nun Yunanlılara saldırı hazırlığında olduğu yönündeki yayınlar gazetenin yaklaşımını herhangi bir karşılaştırmaya gerek kalmadan açığa çıkarmaktadır. Daha da önemlisi süreç boyunca gazetede Ankara, temelde İttihatçılık ya da bu yöndeki politikaları uygulamakla suçlanmıştı.

Alemdar'da konferans açısından Sevr'in tadilatı üzerinde durulduğu gibi Avrupa'nın bu ihtiyacı duyması ya da bunun farkına varması önemli bir gelişme, aşama ya da başarı olarak nitelendirilmişti. Hatta Sevr'in tadil düşüncesinin doğmasını bile -Ankara'yla özenle ilişkilendirmeden- yeterli görerek Ankara-İstanbul ikiliğine son verilmesini; konferansa birlikte katılımı savunmuştu ki bunlar *Alemdar* cephesinde sürecin ne kadar yanlış okunduğunu, dayanaksız yorum ve yetersiz dinamiklerden hareket edildiğinin örneğiydi. Belirtmek gerekir ki genel hatlarıyla *Anadolu'da Yeni Gün* (ve Anadolu), Sevr'i hükümsüz kılmak noktasında dururken *Alemdar* (ve İstanbul) Sevr'i tadil etmek gibi farklı bir yaklaşım sergilemişti. Sonuçta *Alemdar*'ın konferansa yönelik İstanbul Hükümeti ile İtilaf Devletleri'nden beklentisi yüksek yayın politikası ya da değerlendirmeleri ilerleyen süreçte doğrulanmayacaktı.

Anadolu'da Yeni Gün ve *Alemdar* gazetelerinin Londra Konferansı sürecinde takip ettikleri yayın politikası ve tutumları birlikte ele alınarak incelendiğinde özellikle farklılıkların baskınlığına bağlı olarak Milli Mücadele yıllarında basın düzlemindeki kutuplaşma ve bölünmenin somut bir örneklemesine ulaşabilmektedir. Öte yandan iki gazetenin bağımsızlık mücadelesinin tarihsel

bir gelişmesi ya da kesiti olarak nitelendirilebilecek Londra Konferansı'na yönelik yazı ya da haberleri, içerde olsun dışarda olsun farklı kesimlerin sürece nasıl yaklaştıklarını ve kamuoyunda sürece yönelik nasıl bir algı olduğunu (ya da oluşturulduğunu) anlamak bakımından da dikkate değerdir. Ayrıca konferans hakkındaki algının farklı kesimlerce şekillendirilme ya da yönlendirilme çabalarını değerlendirebilmek açısından da önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Anı, Kitap ve Tezler

- AYIŞIĞI, M. (1994). *Refi' Cevad Ulunay'ın Milli Mücadele Devri Makaleleri*, Balıkesir: İnce Ofset.
- BÖKE, P. (1994). "Yeni Gün"den "Cumhuriyet"e Yunus Nadi (Basılmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- ÇETİN, N. (2015). *Son Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- ÇIKIN, C. (2007). *Yeni Gün Gazetesi (1918-1923) (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DUMAN, H. (2000). *Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928)*, C.1, Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı.
- ERSAYDI, A. (2007). *Alemdar Gazetesine Göre Mütareke Dönemi Başında İttihatçılar ve İttihatçılık (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gazi Mustafa Kemal (1927). *Nutuk*, Ankara.
- GÜLMEZ, N. (1999). *Kurtuluş Savaşı'nda Anadolu'da Yeni Gün*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- GÜZ, N. (2008). *Türkiye'de Basın-İktidar İlişkileri (1920-1927)*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- İNAN, A. (1997). *Tarihe Tanıklık Edenler*, İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- MALKOÇ, E. (2014). *Cumhuriyet'ten Büyük Söylev'e Ankara-İstanbul İkilemi (1923-1927)*, İstanbul: Derin Yayınları.
- OKDAY, İ. H. (1994). *Yanya'dan Ankara'ya*, İstanbul: Sebil Yayınları.
- ÖZEL, S. (2009b). *Casustur Casus, Milli Mücadelede Mustafa Kemal Paşa'ya Karşı İngiliz Ajanları ve İşbirlikçileri*, İstanbul: Derlem Yayınları.
- ÖZEL, S. (2009a). *Milli Mücadele'de İzmit-Adapazarı ve Atatürk*, 2.bs., İstanbul: Derin Yayınları.
- ÖZEL, S. & HACIIBRAHIMOĞLU, I. Ç. (2010). *Osmanlı'dan Milli Mücadele'ye Seçilmiş Mülakatlar*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- ÖZEL, S. & HACIIBRAHIMOĞLU, I. Ç. (2011). *Türk Devrimi Mülakatları*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ÖZKAYA, Y. (2007). *Millî Mücadele’de Atatürk ve Basın (1919-1921)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- SOFUOĞLU, A. & YILDIRIM, S. (2018). *Arşiv Vesikalarına Göre 1921 Londra Konferansı, Tutanaklar-Belgeler*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- TURAN, Ş. (1998). *Türk Devrim Tarihi II, Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyeti’ne*, 2.bs., Ankara: Bilgi Yayınevi.

Bildiri ve Makaleler

- ACEHAN, A. (2010). Refii Cevat Ulunay ve Alemdar Gazetesi. *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.188, s.119-138.
- ÇETİN, N. (2012). Londra Konferansı’nda Ahmet Tevfik Paşa. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, c.2/S. 4, s.107-127.
- GÜÇLÜ, M. (2016). Antalya’da Anadolu Gazetesine Göre Londra Konferansı’na Katılan Ankara Heyeti’nin Avrupa’ya Yolculuğu (6-22 Şubat 1921). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, c.XVI/S. 33, s.71-91.
- KOCABAŞOĞLU, U. (1981). Milli Mücadelenin Sözcülerinden: Anadolu’da Yenigün. *SBF Dergisi-Atatürk Özel Sayısı*, c.36/S. 1-4, s.179-204.
- OYMAK, A. (2014). Refi Cevat Ulunay’ın Eleştirilenliği. *Turkish Studies*, c.9/S. 6, s.827-841.
- TAĞMAT, Ç. D. (2013). 1921 Londra Barış Konferansı’nda Yunan Heyeti ve Tezleri. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S. 9/18, s.29-54.

Meclis Zabıtları

TBMM ZC, C.18, İ:3, 6.3.1338.

T.B.M.M. Gizli Celse Zabıtları (1999). C.III, İ:3, 6.3.1338, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Sürelî Yayınlar

Alemdar:

- “Anadolu meselesi suret-i kat’iyede halolunacak”, *Alemdar*, 6 Kanun-ı Sani 1921/sy.738-3038, s.1.
- “Hilafet ve Saltanat meselesi”, *Alemdar*, 12 Şubat 1921/sy.772-3072, s.2.
- “Kabul etmemişler!..”, *Alemdar*, 1 Mart 1921/sy.789-3089, s.1.
- “Londra Konferansı’na bir nazar”, *Alemdar*, 17 Nisan 1921/sy.21, s.1.

“Müttefikin konferansı Londra’da toplanıyor?”, *Alemdar*, 5 Kanun-ı Sani 1921/sy.737-3037, s.1.

“Paris Konferansı ne vakit toplanabilir”, *Alemdar*, 9 Kanun-ı Sani 1921/sy.741-3041, s.1.

“Paris Konferansı’nda Şark meselesi”, *Alemdar*, 27 Kanun-ı Sani 1921/sy.759-3059, s.1.

“Paris’te Anadolu meselesinin tedkiki”, *Alemdar*, 8 Kanun-ı Sani 1921/sy.740-3040, s.1.

“Sadrazam Paşa’nın Ankara’ya son cevapları”, *Alemdar*, 10 Şubat 1921/sy.770-3070, s.1

“Sevr Muahedesi”, *Alemdar*, 26 Kanun-ı Sani 1921/sy.758-3058, s.1

Alemdar, 1 Mart 1921/sy.789-3089, s.1

Alemdar, 1 Nisan 1921/sy.5, s.1

Alemdar, 1 Şubat 1921/sy.764-3064, s.1.

Alemdar, 11 Kanun-ı Sani 1921/sy.743-3043, s.1

Alemdar, 12 Kanun-ı Sani 1921/sy.744-3044, s.1

Alemdar, 11 Şubat 1921/sy.771-3071, s.1

Alemdar, 12 Şubat 1921/sy.772-3072, s.1.

Alemdar, 13 Kanun-ı Sani 1921/sy.745-3045, s.1

Alemdar, 13 Şubat 1921/sy.773-3073, s.1.

Alemdar, 14 Kanun-ı Sani 1921/sy.746-3046, s.1

Alemdar, 14 Şubat 1921/sy.774-3074, s.1.

Alemdar, 15 Kanun-ı Sani 1921/sy.747-3047, s.1

Alemdar, 15 Şubat 1921/sy.775-3075, s.1

Alemdar, 16 Kanun-ı Sani 1921/sy.748-3048, s.1.

Alemdar, 16 Nisan 1921/sy.20, s.1-2.

Alemdar, 16 Şubat 1921/sy.776-3076, s.1

Alemdar, 17 Kanun-ı Sani 1921/sy.749-3049, s.1.

Alemdar, 17 Şubat 1921/sy.777-3077, s.1

Alemdar, 18 Kanun-ı Sani 1921/sy.750-3050, s.1.

Alemdar, 18 Şubat 1921/sy.778-3078, s.1

Alemdar, 19 Şubat 1921/sy.779-3079, s.1-2

Alemdar, 2 Mart 1921/sy.790-3090, s.1

Alemdar, 2 Nisan 1921/sy.6, s.1

Alemdar, 2 Şubat 1921/sy.765-3065, s.1.

Alemdar, 20 Şubat 1921/sy.780-3080, s.1-2.

- Alemdar*, 21 Şubat 1921/sy.781-3081, s.1.
- Alemdar*, 22 Şubat 1921/sy.782-3082, s.1-2.
- Alemdar*, 23 Şubat 1921/sy.783-3083, s.1.
- Alemdar*, 24 Kanun-ı Sani 1921/sy.756-3056, s.1.
- Alemdar*, 24 Şubat 1921/sy.784-3084, s.1.
- Alemdar*, 25 Şubat 1921/sy.785-3085, s.1
- Alemdar*, 26 Şubat 1921/sy.786-3086, s.1.
- Alemdar*, 27 Şubat 1921/sy.787-3087, s.1.
- Alemdar*, 28 Kanun-ı Sani 1921/sy.760-3060, s.1.
- Alemdar*, 28 Mart 1921/sy.1, s.1-2
- Alemdar*, 28 Şubat 1921/sy.788-3088, s.1
- Alemdar*, 29 Kanun-ı Sani 1921/sy.761-3061, s.1.
- Alemdar*, 29 Mart 1921/sy.2, s.1-2
- Alemdar*, 3 Mart 1921/sy.791-3091, s.1.
- Alemdar*, 3 Nisan 1921/sy.7, s.1
- Alemdar*, 30 Kanun-ı Sani 1921/sy.762-3062, s.1.
- Alemdar*, 30 Mart 1921/sy.3, s.1-2
- Alemdar*, 31 Mart 1921/sy.4, s.1-2
- Alemdar*, 4 Nisan 1921/sy.8, s.1.
- Alemdar*, 5 Nisan 1921/sy.9, s.2
- Alemdar*, 7 Kanun-ı Sani 1921/sy.739-3039, s.1.
- Alemdar*, 7 Şubat 1921/sy.767-3067, s.1.
- Mahir Sait, “Anadolu hayat-ı murahhasası”, *Alemdar*, 16 Nisan 1921/sy.20, s.1.
- Mustafa Sabri, “Makam-ı Hilafet ve Ankara meclisi”, *Alemdar*, 10 Şubat 1921/sy.770-3070, s.1.
- Refi’ Cevad, “Anadolu İstanbul”, *Alemdar*, 8 Şubat 1921/sy.768-3068, s.1.
- Refi’ Cevad, “Anadolu’nun telgrafi”, *Alemdar*, 9 Şubat 1921/sy.769-3069, s.1.
- Refi’ Cevad, “Biraz söyleyelim”, *Alemdar*, 7 Şubat 1921/sy.767-3067, s.1.
- Refi’ Cevad, “Dünki haber”, *Alemdar*, 28 Kanun-ı Sani 1921/sy.760-3060, s.1.
- Refi’ Cevad, “Tevfik Paşa’nın”, *Alemdar*, 14 Şubat 1921/sy.774-3074, s.1.
- Sat Nun, “Akıl ve metin olalım”, *Alemdar*, 13 Şubat 1921/sy.773-3073, s.1.
- Sat Nun, “Amanın gözümüzü açalım”, *Alemdar*, 2 Şubat 1921/sy.765-3065, s.1.

Sat Nun, "Avrupa konferansı da birleşmemizi bekliyor", *Alemdar*, 19 Kanun-ı Sani 1921/sy.751-3051, s.1.

Sat Nun, "Birliğe mecburuz", *Alemdar*, 21 Şubat 1921/sy.781-3081, s.1.

Sat Nun, "Diplomatların vazifesi", *Alemdar*, 31 Kanun-ı Sani 1921/sy.763-3063, s.1.

Sat Nun, "Hakikate alışmalıyız", *Alemdar*, 10 Şubat 1921/sy.770-3070, s.1.

Sat Nun, "Hakikatin galebesi", *Alemdar*, 1 Mart 1921/sy.789-3089, s.1

Sat Nun, "Londra Konferansı'ndan ümidvar olalım", *Alemdar*, 6 Şubat 1921/sy.766-3066, s.1.

Anadolu'da Yeni Gün:

"Afganistan'la ittifak muahedenamemiz", *Anadolu'da Yeni Gün*, 24 Mart 1920 [1921]/sy.565-185, s.2.

"Ali Kemal'in propagandası", *Anadolu'da Yeni Gün*, 27 Şubat 1920 [1921]/sy.543-163, s.1.

"Anadolu ile anlaşma meselesi etrafında"- "Tan gazetesi Türklerle uyuşmaktan bahsediyor", *Anadolu'da Yeni Gün*, 5 Kanun-ı Sani 1920 [1921]/sy.497-117, s.1-2.

"Anlaşabilir miyiz?", *Anadolu'da Yeni Gün*, 25 Şubat 1920 [1921]/sy.542-162, s.1.

"Bizi tanımak", *Anadolu'da Yeni Gün*, 2 Mart 1920 [1921]/sy.546-166, s.1.

"Büyük Millet Meclisi'nin sulh murahhasları", *Anadolu'da Yeni Gün*, 6 Şubat 1920 [1921]/sy.525-145, s.1

"Garb cephesinde muharebat devam ediyor", *Anadolu'da Yeni Gün*, 11 Kanun-ı Sani 1920 [1921]/sy.502-122, s.1.

"Hazin hakikat", *Anadolu'da Yeni Gün*, 17 Şubat 1920 [1921]/sy.535-155, s.1.

"Heyet-i murahhasamıza aid tafsilat", *Anadolu'da Yeni Gün*, 11 Mart 1920 [1921]/sy.554-174, s.1.

"Kardeşlerimiz geliyor", *Anadolu'da Yeni Gün*, 23 Mart 1920 [1921]/sy.564-184, s.1

"Karıştırıcı konferans", *Anadolu'da Yeni Gün*, 11 Mart 1920 [1921]/sy.554-174, s.1.

"Kıssadan hisse", *Anadolu'da Yeni Gün*, 9 Şubat 1920 [1921]/sy.528-148, s.1.

"Konferans esnasında", *Anadolu'da Yeni Gün*, 23 Şubat 1920 [1921]/sy.540-160, s.1

"Londra Konferansı ve Avrupa matbuatı", *Anadolu'da Yeni Gün*, 23 Şubat 1920 [1921]/sy.540-160, s.1.

"Kuvvetimizi tanıyalım", *Anadolu'da Yeni Gün*, 10 Şubat 1920 [1921]/sy.529-149, s.1.

"Londra Konferansı'na davet meselesi"- "Londra'ya davetimiz ve Atina'da tesirleri", *Anadolu'da Yeni Gün*, 2 Şubat 1920 [1921]/sy.522-142, s.1-2.

"Londra Konferansı'nda ne var ne yok", *Anadolu'da Yeni Gün*, 10 Mart 1920 [1921]/sy.553-173, s.1

"Londra Konferansı'nda", *Anadolu'da Yeni Gün*, 16 Şubat 1920 [1921]/sy.534-154, s.2

- “Londra Konferansı’nın teklifatı neler imiş”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 21 Mart 1920 [1921]/sy.562-182, s.1.
- “Londra siyaseti”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 20 Mart 1920 [1921]/sy.561-181, s.1.
- “Londra ve Moskova müzakeratı ve Batum’un işgali”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 11 Mart 1920 [1921]/sy.554-174, s.1
- “Londra yolunda-İstanbul murahhasları Londra yolunda”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 16 Şubat 1920 [1921]/sy.534-154, s.1-2.
- “Mesele yokmuş”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 1 Mart 1920 [1921]/sy.545-165, s.1.
- “Meydandaki eser”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 13 Şubat 1920 [1921]/sy.531-151, s.1.
- “Moskova Konferansı”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 8 Mart 1920 [1921]/sy.551-171, s.1.
- “Muahedenin tadili hakkında”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 13 Şubat 1920 [1921]/sy.531-151, s.1.
- “Muhadenet siyaseti”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 22 Şubat 1920 [1921]/sy.539-159, s.1.
- “Muhadenet ve uhuvvet ahdnamesi”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 25 Mart 1920 [1921]/sy.566-186, s.1-2.
- “Murahhaslarımız dün gece gitti”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 7 Şubat 1920 [1921]/sy.526-146, s.1
- “Murahhaslarımız Tezahürat Arasında İstanbul’dan Geçerek Samsun’a Geldiler”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 17 Nisan 1921/sy.585-205, s.1
- “Padişahın yaptıkları”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 14 Mart 1920 [1921]/sy.556-176, s.1
- “Sevr Muahedesi etrafında”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 4 Kanun-ı Sani 1920 [1921]/sy.496-116, s.1-2.
- “Sevr Muahedesi ve Fransız matbuatı”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 10 Kanun-ı Sani 1920 [1921]/sy.501-121, s.1
- “Sevr Muahedesi ve Fransız matbuatı”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 12 Kanun-ı Sani 1920 [1921]/sy.503-123, s.2
- “Sevr Muahedesi ve Fransız matbuatı-1 [?]”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 9 Kanun-ı Sani 1920 [1921]/sy.500-120, s.1
- “Sevr Muahedesi ve Fransız matbuatı-1 [2]”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 6 Kanun-ı Sani 1920 [1921]/sy.498-118, s.1
- “Sevr Muahedesi ve Fransız matbuatı-1”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 5 Kanun-ı Sani 1920 [1921]/sy.497-117, s.1
- “Sevr Muahedesi ve Matin gazetesi”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 19 Kanun-ı Sani 1920 [1921]/sy.509-129, s.2
- “Sevr’i unutmayınız”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 8 Şubat 1920 [1921]/sy.527-147, s.1.
- “Sulh ve muhadenet ahdnamesi mevad-ı esasiyesi”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 23 Mart 1920 [1921]/sy.564-184, s.1
- “Sulh ve muhadenet ahdnamesi”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 22 Mart 1920 [1921]/sy.563-183, s.1

“Tevfik Paşa-Padişah”, *Anadolu'da Yeni Gün*, 15 Mart 1920 [1921]/sy.557-177, s.1.

“Yeni bir Paris Konferansı daha!”, *Anadolu'da Yeni Gün*, 26 Kanun-ı Sani 1920 [1921]/sy.516-136, s.1.

“Yunan işleri”, *Anadolu'da Yeni Gün*, 22 Şubat 1920 [1921]/sy.539-159, s.1.

“Yusuf Kemal Beyle Padişah Arasındaki Mülakat”, *Anadolu'da Yeni Gün*, 7 Mart 1922, sy.821-434, s.1,2.

Anadolu'da Yeni Gün, 1 Nisan 1921/sy.572-192, s.1

Anadolu'da Yeni Gün, 10 Mart 1920 [1921]/sy.553-173, s.2.

Anadolu'da Yeni Gün, 12 Kanun-ı Sani 1920 [1921]/sy.503-123, s.2.

Anadolu'da Yeni Gün, 13 Mart 1920 [1921]/sy.555-175, s.1.

Anadolu'da Yeni Gün, 15 Mart 1920 [1921]/sy.557-177, s.2.

Anadolu'da Yeni Gün, 15 Şubat 1920 [1921]/sy.533-153, s.2

Anadolu'da Yeni Gün, 17 Mart 1920 [1921]/sy.559-179, s.1.

Anadolu'da Yeni Gün, 17 Nisan 1921/sy.585-205, s.1

Anadolu'da Yeni Gün, 18 Mart 1920 [1921]/sy.560-180, s.2.

Anadolu'da Yeni Gün, 19 Nisan 1921/sy.587-207, s.1.

Anadolu'da Yeni Gün, 2 Nisan 1921/sy.573-193, s.1

Anadolu'da Yeni Gün, 20 Şubat 1920 [1921]/sy.537-157, s.1.

Anadolu'da Yeni Gün, 22 Mart 1920 [1921]/sy.563-183, s.1

Anadolu'da Yeni Gün, 24 Mart 1920 [1921]/sy.565-185, s.1

Anadolu'da Yeni Gün, 24 Nisan 1921/sy.591-211, s.1

Anadolu'da Yeni Gün, 25 Mart 1920 [1921]/sy.566-186, s.1-2

Anadolu'da Yeni Gün, 25 Nisan 1921/sy.592-212, s.1

Anadolu'da Yeni Gün, 25 Şubat 1920 [1921]/sy.542-162, s.1.

Anadolu'da Yeni Gün, 26 Nisan 1921/sy.593-213, s.1.

Anadolu'da Yeni Gün, 27 Mart 1920 [1921]/sy.567-187, s.1

Anadolu'da Yeni Gün, 27 Şubat 1920 [1921]/sy.543-163, s.1.

Anadolu'da Yeni Gün, 28 Mart 1920 [1921]/sy.568-188, s.1

Anadolu'da Yeni Gün, 28 Şubat 1920 [1921]/sy.544-164, s.1.

Anadolu'da Yeni Gün, 30 Mart 1921/sy.570-190, s.1

Anadolu'da Yeni Gün, 31 Mart 1921/sy.571-191, s.1-2

Anadolu'da Yeni Gün, 7 Mart 1920 [1921]/sy.550-170, s.1-2.

- Muhittin, “En büyük hakikat”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 28 Mart 1920 [1921]/sy.568-188, s.1.
- Muhittin, “Konferansın teklifleri”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 24 Mart 1920 [1921]/sy.565-185, s.1
- Muhittin, “Konferansın teklifleri”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 27 Mart 1920 [1921]/sy.567-187, s.1
- Muhittin, “Konferanstan sonra harp silahı, sulh silahı”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 22 Mart 1920 [1921]/sy.563-183, s.1.
- Muhittin, “Konferanstan sonra neyi düşünmeliyiz?”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 23 Mart 1920 [1921]/sy.564-184, s.1.
- Muhittin, “Konferanstan sonra”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 21 Mart 1920 [1921]/sy.562-182, s.1.
- Muhittin, “Londra siyaseti”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 20 Mart 1920 [1921]/sy.561-181, s.1
- Muhittin, “Moskova Konferansı”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 13 Mart 1920 [1921]/sy.555-175, s.1.
- Muhittin, “Tadil bir siyaset olabilir mi?”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 28 Teşrin-i Sani 1920/sy.466-86, s.1
- Muhittin, “Yunan cinneti”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 14 Mart 1920 [1921]/sy.556-176, s.1.
- Yunus Nadi, “İflasa mahkum bir siyaset”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 4 Mayıs 1921/sy.600-220, s.1
- Yunus Nadi, “İngiliz siyaseti ve biz”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 10 Mayıs 1921/sy.605-225, s.1
- Yunus Nadi, “İstanbul’da Bizans zihniyeti”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 3 Şubat 1920 [1921]/sy.523-143, s.1.
- Yunus Nadi, “İstanbul’un son ihaneti”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 4 Şubat 1920 [1921]/sy.524-144, s.1
- Yunus Nadi, “Mesele veya tehlike-i sulh”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 2 Şubat 1920 [1921]/sy.522-142, s.1.
- Yunus Nadi, “Şark Meselesi”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 3 Haziran 1921/sy.626-246, s.1.
- Yunus Nadi, “Siyasi vaziyetimize umumi bir nazar”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 23 Kanun-ı Sani 1920 [1921]/sy.513-133, s.1
- Yunus Nadi, “Son Taarruz”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 12 Kanun-ı Sani 1920 [1921]/sy.503-123, s.1.
- Yunus Nadi, “Tehlike Garb’dadır”, *Anadolu’da Yeni Gün*, 25 Kanun-ı Sani 1920 [1921]/sy.515-135, s.1.
- Hukuk-ı Beşer:
- “İttihad ve Terakki zihniyeti”, *Hukuk-ı Beşer*, 4 Şubat 1919, sy.7, s.1
- “İttihad’ın gazetelerine”, *Hukuk-ı Beşer*, 1 Mart 1335-1919, sy.34, s.1
- “İttihad’ın gazetelerine-1-Yenigün İstiklal”, *Hukuk-ı Beşer*, 2 Mart 1335-1919, sy.35, s.1
- “İttihad’ın gazetelerine-2-Zaman-Memleket”, *Hukuk-ı Beşer*, 3 Mart 1335-1919, sy.36, s.1
- “İttihad’ın gazetelerine-3-Ati-İleri-Tercüman-ı Hakikat”, *Hukuk-ı Beşer*, 5 Mart 1335-1919, sy.38, s.1

“Gazetelerin tevzii meselesi-İttihad’ın yeni bir dolabı”, *Hukuk-ı Beşer*, 4 Mart 1335-1919, sy.37, s.2

Payitaht :

Payitaht, 14 Şubat 1337/S. 12-20, s.2

Sebilürreşad :

Sebilürreşad, 21 Mart 1337, c.19, sy.472, s.38.